

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาล

ศาลเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ ซึ่งมีภารกิจในการอำนวยความยุติธรรม เมื่อคู่ความเกิดความขัดแย้ง หรืออรรถละเมิด¹ ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดที่ 10 ศาล² โดยบัญญัติเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศาลไว้ ได้แก่ เรื่องการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปด้วยความยุติธรรม ศาลจึงต้องมีความอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี และดำรงไว้ซึ่งการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างไม่มีอคติและปราศจากการถูกคุกคามจากภัยอันตรายทั้งหลาย จึงเป็นที่มาของการจัดตั้งเจ้าพนักงานตำรวจศาล ซึ่งเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายที่มีอำนาจและหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานด้านการรักษาความปลอดภัยของศาล³ เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพความไม่ปลอดภัยในปัจจุบัน ดังนั้นในบทนี้ จึงได้ทบทวนงานวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการใช้อำนาจในการออกคำสั่ง การจับกุมและบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนคำสั่งของเจ้าพนักงานตำรวจศาล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.1 ประวัติและความเป็นมาของเจ้าพนักงานตำรวจศาล

ในอดีตประเทศไทยไม่เคยมีการก่อตั้งบุคคลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย การป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดภายในบริเวณศาล การคุ้มครองบุคลากรและผู้พิพากษา และติดตามจับกุมบุคคลตามหมายจับมาก่อน มักอาศัยการขอความร่วมมือจากสำนักงานตำรวจแห่งชาติในการจัดสรรอัตรากำลังมาทำหน้าที่⁴ ที่ผ่านมานับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496

¹ ชงฉาน ต้นบุญเจริญ. (2554). *บทบาทและหน้าที่ของเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับความปลอดภัยของศาล*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. หน้า 1.

² รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. หมวดที่ 10.

³ ศูนย์รักษาความปลอดภัย สำนักงานศาลยุติธรรม. (2563). *แนวทางการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ประจำศาลยุติธรรม*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://ojso.coj.go.th/th/content/category/detail/id/21/iid/210834>. [2566, 20 พฤษภาคม].

⁴ สุมเมฆ จิรัชย์ศิริ. (2562). พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562 ก้าวแรกของการมี “Court Marshal” ในระบบศาลไทย. *วารสารสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร*, หน้า 1.

ได้มีความพยายามในการก่อตั้งหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยศาลเริ่มขึ้น โดยการนำเรื่องเข้าสู่ที่ประชุมคณะรัฐมนตรี โดยมีมติให้กระทรวงมหาดไทยและกระทรวงยุติธรรมทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่ยังไปประจำศาล เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งของศาล นับเป็นจุดเริ่มต้นของการรักษาความปลอดภัยศาลยุติธรรม แต่ไม่ได้มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการรักษาความปลอดภัยเป็นการเฉพาะ ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2522 ได้เกิดเหตุร้ายขึ้นภายในศาลเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นได้เกิดเหตุร้ายกับศาลเป็นระยะ ๆ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 ถึง พ.ศ. 2534 รวมทั้งสิ้น 12 ครั้ง ซึ่งการเกิดเหตุร้ายแต่ละครั้งกระทรวงยุติธรรมได้มีมาตรการเพื่อเพิ่มความเข้มงวดในการรักษาความปลอดภัยที่เกิดขึ้น โดยเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ และเจ้าหน้าที่ศาล จึงเพิ่มความเข้มงวดกวดขันในการตรวจตราอาวุธ และวัตถุที่อาจก่อให้เกิดอันตรายจากผู้ต้องขัง จำเลย และบุคคลก่อนที่จะเข้าไปภายในบริเวณศาล หรือที่อยู่ในห้องพิจารณาของศาล รวมถึงการตรวจตราความเรียบร้อยภายในห้องพิจารณาคดีก่อนที่ศาลจะออกนั่งพิจารณาคดี ซึ่งต่อมาได้มีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยจากองค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกมาปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวแทน⁵

ด้วยเหตุผลและความจำเป็น โดยเกิดสถานการณ์ต่าง ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของผู้พิพากษา และยังขาดบุคคลกรที่ดำเนินการเกี่ยวกับการติดตามจับกุมจำเลยหรือบุคคลที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยศาลแล้วหลบหนี จึงทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีเกิดความล่าช้า และผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษ จึงได้มีมติอนุมัติหลักการร่างพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. .... ตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมเสนอ และส่งให้สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณา⁶ โดยสำนักงานศาลยุติธรรมได้จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้อง เรื่องแนวทางการจัดทำและการเสนอร่างกฎหมาย จนกระทั่งวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2562 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้มีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. 2562⁷

จากนั้นได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล โดยใช้เหตุผลในประกาศฉบับนี้ คือ โดยที่มีสถานการณ์อันอาจกระทบต่อการทำหน้าที่ของผู้พิพากษาในการอำนวยความยุติธรรม และมีกรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวโดยศาลหลบหนี รวมทั้งมีผู้ที่ไม่ปฏิบัติตามหมายเรียกหรือคำสั่งศาล ซึ่งถูกออกหมายจับแล้ว แต่ยังไม่สามารถจับกุมได้ทำให้การพิจารณาพิพากษาคดีล่าช้า และอาจทำให้ผู้กระทำความผิดไม่ได้รับการลงโทษ สถานการณ์ดังกล่าวเกิดจากการที่ไม่มีบุคลากรของศาลที่มีฐานะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในการรักษาความสงบ

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

⁶ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2562). *พิจารณาร่างพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล พ.ศ. ... สภานิติบัญญัติแห่งชาติ*. คณะกรรมาธิการวิสามัญ สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา สภานิติบัญญัติ. หน้า 6.

⁷ สุเมธ จิรชัยศิริ. อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 4. หน้า 5.

เรียบร้อย รักษาความปลอดภัยแก่บุคลากรและผู้พิพากษา ทรัพย์สิน อาคารสถานที่ของศาลยุติธรรม อีกทั้งอำนาจการสนับสนุนและเพิ่มประสิทธิภาพการจับกุมผู้ต้องหาจำเลยหรือบุคคลเหล่านั้น ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาของศาลเป็นไปโดยไม่เกิดความล่าช้าและมีประสิทธิภาพ สมควรให้มีการจัดตั้งเจ้าพนักงานตำรวจศาล มาทำหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยดูแลความปลอดภัย บุคลากรและผู้พิพากษา ทรัพย์สิน อาคารสถานที่ของศาลยุติธรรม เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจับกุมผู้ต้องหาและจำเลยที่หลบหนีการปล่อยชั่วคราว จึงมีความจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติ⁸

2.1.1 ความหมายของ “เจ้าพนักงานตำรวจศาล” (Court Marshal)

เจ้าพนักงานตำรวจศาล หรือ (Court Marshal) คือ หน่วยงานที่ถูกตั้งขึ้นเพื่อบังคับใช้กฎหมาย โดยมีภารกิจหลัก สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้ดังนี้

1) มีอำนาจหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัย กล่าวคือ การรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินภายในบริเวณศาล ป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดภายในบริเวณศาล และการคุ้มครองผู้พิพากษาและบุคลากรของสำนักงานศาลยุติธรรม รวมถึงอาคารสถานที่และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

2) มีอำนาจหน้าที่ในการแจ้งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยตัวแล้วหนีหรือจะหลบหนี หากมีเหตุจำเป็นไม่สามารถขอความช่วยเหลือได้ทันท่วงทีให้มีอำนาจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นได้ และเป็นผู้สนับสนุนเจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจในการจับกุมก็ได้

พระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล ได้กำหนดค่านิยาม คำว่า “เจ้าพนักงานตำรวจศาล” ไว้ในมาตรา 3 ซึ่งหมายความว่า บุคคลที่เลขธิการสำนักงานศาลยุติธรรมแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยจัดให้มีเจ้าพนักงานตำรวจศาลในจำนวนที่เพียงพอต่อการปฏิบัติหน้าที่ โดยพิจารณาจากความคุ้มค่า ประสิทธิภาพและความไม่ซ้ำซ้อน ดังนั้นเจ้าพนักงานตำรวจศาลจึงมีลักษณะเป็นเอกเทศ ขึ้นตรงกับสำนักงานศาลยุติธรรมและกระทรวงยุติธรรม มีภารกิจหลักในการรักษาความปลอดภัยให้กับผู้พิพากษาและบุคลากรในองค์กร มักปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายระบบชีวิตลอร์วี่ ซึ่งมีความแตกต่างจากเจ้าหน้าที่ตำรวจโดยทั่วไปที่สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ แต่ในด้านของ

⁸ พระราชบัญญัติมาตรฐานทางจริยธรรม พ.ศ. 2562. (2562, 16 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 (ตอนที่ 50 ก), หน้า 257.

อำนาจและหน้าที่ที่มีการคาบเกี่ยวกันในส่วนของการรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง สืบสวนคดีอาญา การจับกุม เป็นต้น⁹

2.1.2 ความสำคัญของการจัดตั้งหน่วยงานรักษาความปลอดภัยศาล

ศาล ถือเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตามที่ได้รับจากรัฐธรรมนูญ ซึ่งในการพิจารณาพิพากษา อรรถคดีต่าง ๆ ให้แก่ผู้เสียหายหรือจำเลยนั้น การดำเนินการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลจึงมีความจำเป็นต้องมีความเป็นอิสระและปราศจากการถูกรบกวนงำ ทั้งจากอำนาจหรือภัยอันตรายในรูปแบบต่าง ๆ ดังนั้น การจัดตั้งพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยของศาล ถือว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในสภาพสังคมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว¹⁰ ในอดีตการรักษาความปลอดภัยศาล เป็นหน้าที่หลักของเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย ที่ผ่านการฝึกอบรมจากสำนักรักษาความปลอดภัย องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก ซึ่งได้รับการจัดจ้างให้ไปประจำตามศาลต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยปฏิบัติหน้าที่ในการรักษาความปลอดภัยภายในบริเวณศาล ประกอบกับได้รับการจัดสรรอัตราค่าจ้างเจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในละแวกศาลนั้น ๆ สลับสับเปลี่ยน ไปปฏิบัติหน้าที่คอยช่วยตรวจสอบและดูแลความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณศาล ส่วนเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ กรมราชทัณฑ์ สังกัดกระทรวงยุติธรรม มีหน้าที่หลักในการควบคุมดูแลผู้ต้องขังภายในบริเวณศาล อย่างไรก็ตามไม่ได้มีการให้อำนาจแก่ เจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ตำรวจ และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ ในการรักษาความปลอดภัยศาลอย่างชัดเจน ต่อมาจึงได้มีแนวคิดในการจัดตั้งหน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการรักษาความปลอดภัยศาลขึ้นมาโดยเฉพาะ นอกเหนือจากการรักษาความสงบเรียบร้อย และดูแลความปลอดภัยภายในบริเวณศาลแล้ว ยังกำหนดให้มีอำนาจและหน้าที่ในการติดตามจับกุมบุคคลตามหมายจับของศาลอีกด้วย¹¹

การรักษาความปลอดภัยศาลพบว่ามีหลายประเทศที่มีการจัดตั้งหน่วยงานในลักษณะดังกล่าวขึ้น เพื่อทำหน้าที่ดูแลความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณศาล อีกทั้งยังปฏิบัติหน้าที่อื่นที่มีความสำคัญอีกด้วย ซึ่งมีชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

⁹ วิจารณ์ แก้วใส. (2562). *ปัญหาทางกฎหมายเกี่ยวกับการใช้อำนาจในการรักษาความปลอดภัยของเจ้าพนักงานตำรวจศาล*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 15.

¹⁰ สหรัฐ สิริวัฒน์. (2558). *ความจำเป็นและแนวทางในการจัดตั้งหน่วยงานรักษาความปลอดภัยของศาลยุติธรรม (Court Marshal)*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล หลักสูตร “ผู้พิพากษาผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่น 14 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 5-6.

¹¹ วิจารณ์ แก้วใส. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 9. หน้า 6.

1) สหรัฐอเมริกา มีหน่วยงานที่มีชื่อเสียงด้านการบังคับใช้กฎหมาย ก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1789 โดยใช้ชื่อว่า United States Marshal Service หรือเรียกอีกอย่างว่า U.S. Marshal Service เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การควบคุมของกระทรวงยุติธรรม (Department of Justice) จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติศาลยุติธรรมของสหรัฐอเมริกา มีสำนักงานในสหรัฐอเมริกา 94 เขต แบ่งเป็นสำนักงานย่อย 218 แห่ง และสำนักงานภาคสนามตั้งอยู่ในต่างประเทศ จำนวน 3 แห่ง มีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่นครวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา¹² โดยมีอำนาจและหน้าที่หลักในเรื่องของระบบการรักษาความปลอดภัยศาล เนื่องจากศาลมักถูกภัยคุกคามจากการก่อการร้ายและความรุนแรงจากการก่อวินาศกรรมต่าง ๆ มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐบาลกลาง เจ้าหน้าที่จะได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา โดยมีหน้าที่ในการสืบสวนติดตามจับกุมจำเลย การคุ้มครองความปลอดภัยผู้พิพากษาหรือพยาน การควบคุมตัวจำเลยและนำตัวจำเลยมาศาล การริบทรัพย์สินและอสังหาริมทรัพย์ที่ได้มาจากการกระทำความผิดทางอาญา¹³ มีบุคลากรทั้งสิ้น 4,942 คน ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ U.S. Marshal Service จำนวน 94 คน กล่าวคือ 1 คน ต่อ 1 เขตศาลสหพันธ์ ส่วนปลัดของ U.S. Marshal Service และเจ้าหน้าที่สอบสวนอาชญากรรม มีจำนวน 3,345 คน และยังมีลูกจ้างฝ่ายธุรการและเจ้าหน้าที่บังคับใช้การควบคุม จำนวน 1,503 คน โดยมีขั้นตอนการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ดังต่อไปนี้¹⁴

(1) ผู้อำนวยการของ U.S. Marshal Service นอกจากอำนาจหน้าที่ ซึ่งถูกกำหนดไว้ จะทำหน้าที่อื่นตามที่ได้รับมอบหมายจากอัยการสูงสุดได้อีกด้วย¹⁵

(2) เจ้าหน้าที่ U.S. Marshal ต้องได้รับการแต่งตั้งจากประธานาธิบดี ให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำแต่ละเขตศาลสหรัฐและศาลฎีกา ในกรุงวอชิงตัน เว้นแต่เจ้าหน้าที่คนใดที่ได้รับการแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่ประจำที่ Northern Mariana Island อาจให้ปฏิบัติหน้าที่ในเขตศาลอื่น ได้พร้อมกัน ในเวลาเดียว ซึ่งเจ้าหน้าที่ของ U.S. Marshal แต่ละคน ต้องเป็นเจ้าพนักงานของหน่วยงานและอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของผู้อำนวยการ

(3) เจ้าหน้าที่ที่ได้รับการแต่งตั้งมีวาระ 4 ปี นอกจากเจ้าหน้าที่จะลาออก หรือถูกปลด โดยประธานาธิบดี และดำรงตำแหน่งต่อไปอีก 4 ปี จนกว่าจะมีการแต่งตั้งผู้ที่มีความเหมาะสมมารับตำแหน่งแทน

¹² รัชมน นาคชัยวัฒนา. (2556). *ปัญหาการติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดซึ่งหลบหนีหมายจับในคดีอาญา: ศึกษากรณีการจับกุมในชั้นศาล*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง. หน้า 69.

¹³ สหรัฐ สิริวัฒน์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10. หน้า 12.

¹⁴ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 12. หน้า 71.

¹⁵ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 12. หน้า 72.

(4) ผู้อำนวยการมีอำนาจในการกำหนดสถานที่ภายในเขตศาลเป็นสำนักงานและสถานีให้แก่ Marshal และเมื่อได้รับการกำหนดสถานที่แล้วให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ Marshal ที่จำเขตกรังวอชิงตัน ประจำศาลสูงของกรังวอชิงตัน และประจำอยู่ในเขตตอนใต้ของมลรัฐนิวยอร์ก มีที่พักอาศัยไม่เกิน 20 ไมล์ จากเขตที่ได้รับการแต่งตั้ง และเจ้าหน้าที่ Marshal ซึ่งประจำอยู่ที่ Northern Mariana Island และปฏิบัติหน้าที่ Marshal ในเขตอื่นด้วย อาจพักอาศัยในเขตนั่นแทนได้

(5) ผู้อำนวยการมีอำนาจในการบริหารค่าตอบแทนของลูกจ้าง เท่าที่จำเป็นเพื่อการใช้อำนาจหน้าที่ของหน่วยงาน และอาจตั้งลูกจ้าง ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รักษากฎหมายตามนโยบายและวิธีปฏิบัติ หรือตามความเหมาะสมของบทบัญญัติ ลักษณะ 5 และระเบียบที่ออก¹⁶

(6) ผู้อำนวยการมีหน้าที่กำกับดูแล U.S. Marshal Service ในการปฏิบัติหน้าที่

(7) ผู้อำนวยการอาจให้เจ้าหน้าที่และลูกจ้างปฏิบัติงานตนได้ แต่จะเรียกรับหรือยอมรับค่าธรรมเนียมหรือค่าตอบแทนนั้นไม่ได้

(8) เจ้าหน้าที่ Marshal ที่ได้รับการแต่งตั้งควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

(8.1) มีหน้าที่ในการบริหารหน่วยงานรักษาความปลอดภัยมาแล้วอย่างน้อย 4 ปี รวมทั้งงานด้านบุคลากร งบประมาณ และการบริหารจัดการทรัพย์สินในกรมตำรวจ สำนักงาน นายอำเภอหรือหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายของสหพันธ์

(8.2) มีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับหน่วยงานบังคับใช้กฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะในระดับมลรัฐหรือระดับท้องถิ่น

(8.3) มีระดับการศึกษาตั้งแต่อนุปริญญาขึ้นไป และ

(8.4) มีประสบการณ์เกี่ยวกับระบบงานของศาลภายในประเทศ ระดับมลรัฐและสหพันธ์ หรือมีประสบการณ์ในการให้ความคุ้มครองบุคลากรของศาล ลูกขุนและพยาน¹⁷

2) รัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลีย มีหน่วยงานรักษาความปลอดภัยศาลที่มีชื่อเสียงและมีประสิทธิภาพอีกหน่วยงานหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า “The Office of the Sheriff” โดยพระราชบัญญัติรักษาความปลอดภัยศาล ค.ศ. 2005 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อย ป้องกันและปราบปรามการกระทำผิดภายในบริเวณศาลไว้เป็นการเฉพาะ¹⁸ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับ U.S. Marshal หรือ Sheriff ของสหรัฐอเมริกา ถูกตั้งขึ้นโดยกฤษฎีกาแห่งความยุติธรรม เมื่อปี ค.ศ. 1824 ประกอบกับมีการก่อตั้งหัวหน้าผู้พิพากษาศาลสูงสุดของรัฐนิวเซาท์เวลส์ และได้แยกอำนาจการบริหารออกเป็น

¹⁶ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 12. หน้า 72.

¹⁷ รัชมน นาคชัยวัฒนา. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 12. หน้า 73.

¹⁸ สหรัฐ สิริวัฒน์. อ้างแล้ว เจริญรอดที่ 10. หน้า 17.

3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายรัฐบาลหรือฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดการ และฝ่ายตุลาการ เดิม Sheriff มีอำนาจหน้าที่ในการปราบปรามการจลาจลหรือการชุมนุมที่ขัดต่อกฎหมาย การจับกุมผู้กระทำความผิดและการติดตามอาชญากร แต่ในปัจจุบัน Sheriff มีหน้าที่และบทบาทในการรักษาความปลอดภัยของศาล ซึ่งมีความแตกต่างไปจากเดิม อีกทั้งยังมีการตรากฎหมายให้อำนาจ ในส่วนของการรักษาความปลอดภัยในบริเวณศาล ได้แก่ การรักษาความปลอดภัยศาล การกำกับดูแลระบบลูกขุน การส่งหมายและคำสั่ง การบังคับให้เป็นไปตามหมายศาล คำสั่งและคำพิพากษาของศาล รวมไปถึงหมายจับของศาล และกฎหมายกำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานรักษาความปลอดภัยไว้โดยเฉพาะเพื่อบังคับใช้ เช่น การค้นบุคคลและยานพาหนะ การริบทรัพย์สินต้องห้าม การจับเฉพาะกรณีที่ถูกคนนั้นได้กระทำความผิด หรือมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าบุคคลดังกล่าวได้กระทำความผิดตามพระราชบัญญัติรักษาความปลอดภัยศาล ค.ศ. 2005¹⁹ (New South Wales Australia, Court Security Act 2005) โดยมีพนักงานรักษาความปลอดภัยศาลประมาณ 400 คน ปฏิบัติหน้าที่ในสำนักงาน 58 แห่ง ทั่วรัฐนิวเซาท์เวลส์²⁰ โดยมีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- (1) การบริหารจัดการหน่วยงาน The Office of the Sheriff
- (2) การส่งหมายเรียกและบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาของศาล หมายจับ และคำสั่งของศาลฎีกา ศาลประจำอำเภอและท้องถิ่นและศาลอื่น ๆ ในรัฐนิวเซาท์เวลส์
- (3) ส่งคำสั่งและบังคับให้เป็นไปตามคำสั่งภายในรัฐนิวเซาท์เวลส์ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะผู้แทนของศาลคอมมอนเวลท์ รวมถึงศาลสูง ศาลรัฐบาลกลาง และศาลครอบครัวแห่งเครือรัฐออสเตรเลีย
- (4) การจัดการด้านความปลอดภัยของศาลฎีกา ศาลประจำอำเภอ ศาลประจำท้องถิ่นบางแห่ง และศาลยุติธรรมต่าง ๆ
- (5) บริหารจัดการจัดระบบลูกขุนในรัฐนิวเซาท์เวลส์²¹

3) สหราชอาณาจักร มีหน่วยงานรักษาความปลอดภัยศาล ที่มีชื่อเรียกว่า “Security Officers” หรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัย²² ซึ่งมีศาลกว่า 100 แห่งทั่วประเทศ โดยได้รับการ

¹⁹ สหรัฐ สิริวัฒน์. อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 10. หน้า 17.

²⁰ คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2566). *เจ้าพนักงานตำรวจศาลในกฎหมายต่างประเทศ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.lawreform.go.th/uploads/files/1574754866-vohhm-519yk.pdf>. [2566, 11 พฤษภาคม].

²¹ ธงงาน ต้นบุญเจริญ. อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 1. หน้า 98-99.

²² คณะกรรมการพัฒนากฎหมาย สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2566). *เจ้าพนักงานตำรวจศาลในกฎหมายต่างประเทศ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://www.lawreform.go.th/uploads/files/1574754866-vohhm-519yk.pdf>. [2566, 11 พฤษภาคม].

แต่งตั้งจากรัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม อาจเป็นข้าราชการที่ปฏิบัติหน้าที่ให้กับกระทรวงยุติธรรมหรือเป็นเจ้าของที่ศาลอยู่แล้ว หรือเป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพรับจ้างเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยให้กับบริษัทเอกชนก็ได้ มีอำนาจหน้าที่เฉพาะเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยในบริเวณศาลตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ประกอบกับมีมาตรการในการรักษาความปลอดภัยศาลตลอด 24 ชั่วโมง ปัจจุบันได้รับการยอมรับในมาตรการการรักษาความปลอดภัยและการบังคับใช้กฎหมาย ผ่านการได้รับรางวัล Charter-mark โดยมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้

- (1) การรักษาความปลอดภัยภายในบริเวณศาล อาคารสถานที่ รวมถึงบุคลากร และการอารักขาผู้พิพากษา
- (2) การตรวจสอบความสงบเรียบร้อยภายในบริเวณศาลผ่านกล้องวีดีโอวงจรปิดและเครื่องตรวจจับโลหะ
- (3) การตรวจค้นบุคคล
- (4) การห้ามมิให้บุคคลขึ้นศาล การจับไล่บุคคลออกจากศาล หรือการกันบุคคลออกจากศาล
- (5) การควบคุมประตูทางเข้า - ออก การตรวจสอบยานพาหนะ และตรวจสอบผู้ถือบัตรผ่านเข้าไปภายในบริเวณศาล
- (6) การออกบัตรผ่านระดับความปลอดภัยให้กับบุคคลที่มาติดต่อหรือบุคลากรของศาล

2.1.3 โครงสร้างหน่วยงานเจ้าพนักงานตำรวจศาลสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม²³

ตามที่สำนักงานศาลยุติธรรมมีประกาศ เรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายในและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานในสำนักงานศาลยุติธรรม และศูนย์รักษาความปลอดภัยมีคำสั่ง เรื่อง การกำหนดลักษณะงานและการมอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล ศูนย์รักษาความปลอดภัยโดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานเจ้าพนักงานตำรวจศาล ที่สังกัดศูนย์รักษาความปลอดภัย สำนักงานศาลยุติธรรม โดยได้มีการแบ่งส่วนงานเจ้าพนักงานตำรวจศาล ภายในศูนย์รักษาความปลอดภัย ออกเป็น 7 ส่วน ดังนี้

2.1.4 ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 1 – 6

- (1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล
- (2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

²³ ปุณณพัฒน์ มหาดีตระกูล. (2563). *บทบาทของเจ้าพนักงานตำรวจศาลในการอำนวยความยุติธรรม: ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์รักษาความปลอดภัย สำนักงานศาลยุติธรรม*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล อบรมหลักสูตร “ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล” รุ่นที่ 19 วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม.

(3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงานและลูกจ้างของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

(4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

(5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับหรือตามคำสั่งศาล

(6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาลและกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

(7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานผลของส่วนงานที่เกี่ยวข้อง หรือที่ได้รับมอบหมาย

(8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นและพื้นที่รับผิดชอบของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรมในภาค

โดยกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบเพิ่มเติมให้ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 1 – 6 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 1 มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ตาม (1) – (8) และรับผิดชอบในพื้นที่กรุงเทพมหานครและพื้นที่รับผิดชอบในพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม ภาค 1

ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 2 มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ตาม (1) – (8) และรับผิดชอบในพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม ภาค 2 และภาค 7

ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 3 มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ตาม (1) – (8) และรับผิดชอบในพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม ภาค 3 และภาค 4

ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 4 มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ตาม (1) – (8) และรับผิดชอบในพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม ภาค 5 และภาค 6

ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 5 มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ตาม (1) – (8) และรับผิดชอบในพื้นที่ของหน่วยงานในสังกัดสำนักงานศาลยุติธรรม ภาค 8 และภาค 9

ส่วนเจ้าพนักงานตำรวจศาล 6 มีหน้าที่ความรับผิดชอบ ตาม (1) – (8) และให้มีความรับผิดชอบทั่วราชอาณาจักร

ส่วนฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจศาล มีหน้าที่และความรับผิดชอบดังนี้

- 1) ศึกษา วิเคราะห์ แผนยุทธศาสตร์ กฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่งและเอกสารราชการ ปัญหาข้อขัดข้องและผลการประเมินการฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจศาล
- 2) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยหลักการเรียนรู้และเนื้อหา หัวข้อ เพื่อพัฒนาเทคนิคและวิธีการเกี่ยวกับการสืบสวนสอบสวน การหาข่าว และการจับกุม
- 3) ศึกษา วิเคราะห์ วิจัยหลักการเรียนรู้และเนื้อหาความรู้เพื่อเพิ่มพูนทักษะความชำนาญ ความสามารถ เพื่อช่วยให้การปฏิบัติงานและภาระหน้าที่ต่าง ๆ ในปัจจุบันและอนาคตให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ดี เพื่อให้เข้าใจภารกิจที่ได้รับมอบหมายสำหรับการปฏิบัติงาน
- 5) ออกแบบ วางแผน พัฒนาหลักสูตรและดำเนินการฝึกอบรม รวมถึงพัฒนาเจ้าพนักงานตำรวจศาล
- 6) วิเคราะห์ และติดตามการประเมินผลการพัฒนาและฝึกอบรมเจ้าพนักงานตำรวจศาล และบุคลากรที่เกี่ยวข้อง
- 7) ปฏิบัติงานร่วมกับเจ้าพนักงานตำรวจศาล ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง
- 8) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณ และรายงานของส่วนงาน
- 9) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย²⁴

2.1.5 กรอบอัตรากำลังตำแหน่งเจ้าพนักงานตำรวจศาล

ตารางที่ 2.1 กรอบอัตรากำลังตำแหน่งเจ้าพนักงานตำรวจศาล

ลำดับ	หน่วยงาน	ประเภท วิชาการ	ประเภท ทั่วไป
1.	ศูนย์รักษาความปลอดภัย	36	8
2.	ศาลฎีกา	5	0
3.	ศาลอุทธรณ์/ศาลอุทธรณ์คดีชั้นอุทธรณ์พิเศษ/ศาลอุทธรณ์	11	0

²⁴ ประกาศสำนักงานศาลยุติธรรม. (2566). เรื่อง การแบ่งส่วนราชการภายในและกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานในสำนักงานศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 10) พ.ศ. 2562. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://ojso.coj.go.th/th/content/category/detail/id/53/iid/347228>. [2566, 1 พฤษภาคม].

ลำดับ	หน่วยงาน	ประเภท วิชาการ	ประเภท ทั่วไป
	ภาค 1 - 9		
4.	ศาลชั้นต้นในเขตกรุงเทพมหานคร	15	0
5.	ศาลพิเศษ - ศาลชำนัญพิเศษ 1-9	14	0
6.	ศาลอาญาคดีทุจริตและประพฤติมิชอบ 1-9	9	0
7.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 1	3	2
	ศาลจังหวัด	11	0
	ศาลแขวง	12	0
8.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 2	3	2
	ศาลจังหวัด	10	0
	ศาลแขวง	3	0
9.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 3	3	3
	ศาลจังหวัด	16	0
	ศาลแขวง	3	0
10.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 4	3	3
	ศาลจังหวัด	16	0
	ศาลแขวง	3	0
11.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 5	3	2
	ศาลจังหวัด	13	0
	ศาลแขวง	5	0
12.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 6	3	2
	ศาลจังหวัด	14	0
	ศาลแขวง	2	0
13.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 7	2	0
	ศาลจังหวัด	9	0
	ศาลแขวง	3	0
14.	สำนักงานศาลยุติธรรมประจำภาค 8	3	0
	ศาลจังหวัด	14	0
	ศาลแขวง	5	0

ลำดับ	หน่วยงาน	ประเภท วิชาการ	ประเภท ทั่วไป
15.	สำนักศาลยุติธรรมประจำภาค 9	3	3
	ศาลจังหวัด	9	0
	ศาลแขวง	2	0
รวม		266	25

หมายเหตุ : 1. กรอบอัตรากำลังตำแหน่งเจ้าพนักงานตำรวจศาลทั่วประเทศ จำนวน 291 อัตรา (ประเภทวิชาการ จำนวน 266 อัตรา และประเภททั่วไป จำนวน 25 อัตรา)²⁵

อีกทั้งยังได้มีการกำหนดกรอบอัตรากำลังเจ้าพนักงานตำรวจศาล ตามส่วนหรือกลุ่มงาน เจ้าพนักงานตำรวจศาลทั่วประเทศในสำนักอำนวยการประจำศาล สำนักงานประจำศาล และสำนักศาลยุติธรรมประจำภาค ซึ่งมีการกำหนดลักษณะงานและมีหน้าที่รับผิดชอบไว้ดังนี้

1) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยบุคคลและทรัพย์สินในบริเวณศาล

2) ดำเนินการเกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดในบริเวณศาล

3) ดำเนินการเกี่ยวกับการรักษาความปลอดภัยและคุ้มครองข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรมตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พนักงาน และลูกจ้างของศาล และสำนักงานศาลยุติธรรมซึ่งกระทำการตามหน้าที่หรือเพราะเหตุที่จะกระทำหรือได้กระทำการตามหน้าที่ รวมทั้งอาคารสถานที่ และทรัพย์สินของศาลและสำนักงานศาลยุติธรรม

4) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลในการแจ้งให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับผู้ต้องหาหรือจำเลยที่ได้รับการปล่อยชั่วคราวโดยศาลแล้วหนีหรือจะหลบหนี

5) ปฏิบัติตามคำสั่งศาลเกี่ยวกับการเป็นผู้จัดการตามหมายจับ หรือเป็นผู้สนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้จัดการตามหมายจับตามคำสั่งศาล

6) ดำเนินการเกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจศาลตามพระราชบัญญัติเจ้าพนักงานตำรวจศาล และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

7) ดำเนินการเกี่ยวกับงานแผน งบประมาณและรายงานของส่วนงาน

²⁵ หนังสือสำนักงานศาลยุติธรรม ที่ สย 029(ส)/2559 ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2566. เรื่อง แบบรายงานผลสัมฤทธิ์การปฏิบัติงานเพื่อรับเงินค่าตอบแทนพิเศษ สำหรับตำแหน่งเจ้าพนักงานตำรวจศาล ประจำเดือนเมษายน 2566.

8) ปฏิบัติงานร่วมกับหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องหรือที่ได้รับมอบหมาย²⁶

2.2 แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับศาลยุติธรรมไทย

2.1.1 บทบาทและความสำคัญของศาลไทย

ศาลยุติธรรมของประเทศไทย เดิมไม่ได้มีการจัดระเบียบไว้เป็นหมวดหมู่ โดยจะแยกย้ายออกไปอยู่ตามกรมและกระทรวงต่าง ๆ ซึ่งมีศาลเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้ตามบทบัญญัติพระราชกำหนดแก้ไขในกฎหมายตราสามดวง จนเป็นเหตุให้การดำเนินคดีเกิดความล่าช้า ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรม เมื่อ ร.ศ. 110 และได้รวบรวมศาลต่าง ๆ ให้มาอยู่รวมกัน ต่อมาเมื่อ ร.ศ. 111 ได้มีการประกาศจัดตั้งศาลในสนามสถิตย์ยุติธรรมขึ้น และได้รวบรวมศาลทั้งหมดขึ้นตรงต่อกระทรวงยุติธรรม เว้นแต่ ศาลทหาร²⁷ ต่อมาเมื่อวันที่ 20 สิงหาคม 2543 ได้มีการแยกส่วนงานธุรการของศาลออกจากกระทรวงยุติธรรม ซึ่งถือว่าเป็นการแยกศาลยุติธรรมออกจากกระทรวงยุติธรรม โดยกำหนดให้มีประธานศาลฎีกาเป็นประมุขของศาลยุติธรรมและมีเลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรมเป็นผู้บริหารสำนักงานศาลยุติธรรม อันเป็นส่วนราชการที่เป็นหน่วยงานอิสระและมีฐานะเป็นนิติบุคคล

ปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 10 และหมวด 11 มาตรา 188 ถึงมาตรา 214 แบ่งศาลในประเทศไทยออกเป็น 4 ประเภท คือ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร และศาลรัฐธรรมนูญ โดยในส่วนของศาลยุติธรรมนั้น ตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ออกเป็น 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีภารกิจในการพิจารณาพิพากษาคดี กล่าวคือ เป็นงานชี้ขาดข้อพิพาทของประชาชน โดยอาศัยกฎหมายเป็นหลัก ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของงานตุลาการ อีกทั้งยังเป็นหลักประกันความเที่ยงธรรมของประชาชน เกื้อกูล และดับความทุกข์ร้อนในข้อพิพาทของประชาชนเพื่อให้เกิดสันติสุขและยุติธรรม โดยใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นเครื่องมือในการพิจารณาพิพากษาคดี²⁸ และเป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 188²⁹ ได้บัญญัติให้การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลให้เป็นไปโดยยุติธรรม

²⁶ สำนักงานศาลยุติธรรม. (2566). *การแบ่งส่วนราชการภายใน และกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงานในสำนักงานศาลยุติธรรม (ฉบับที่ 11)*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://ojoc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/1388/iid/171047>. [2566, 1 พฤษภาคม].

²⁷ สุจริต ถาวรสุข. (2521). *วิทยาคูลาการ*. กรุงเทพฯ: สำนักอบรมศึกษากฎหมายเนติบัณฑิตยสภา. หน้า 8-15.

²⁸ ชงฉาน ต้นบุญเจริญ. อ่างแล้ว เจริงอรรถที่ 1. หน้า 15-17.

²⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 188.

โดยให้ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาบรรดคดี โดยถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม การให้ความคุ้มครองแก่ผู้พิพากษา ห้ามโยกย้ายผู้พิพากษาโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษา การไม่นำบัญชีเงินเดือน เงินประจำตำแหน่งของข้าราชการพลเรือนไปใช้บังคับกับเงินเดือน เงินประจำตำแหน่งหรือประโยชน์ตอบแทนอื่นของผู้พิพากษานั้น³⁰ จึงเป็นการพิจารณาพิพากษาบรรดคดีให้เป็นไปอย่างยุติธรรมและอิสระ สิ่งที่สำคัญคือจะต้องได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยจากเหตุการณ์ความไม่ปลอดภัย ความกดดันหรือภัยอันตรายในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีรูปแบบที่แตกต่างและพัฒนาไปอย่างรวดเร็วตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นระบบการรักษาความปลอดภัยที่สามารถเป็นหลักประกันความปลอดภัยที่สร้างความเชื่อมั่นให้กับศาลและบุคลากรของศาล จะช่วยส่งผลให้การพิจารณาพิพากษาบรรดคดี อันเป็นงานหลักของศาลสามารถดำเนินไปได้อยู่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น³¹

2.1.2 ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ส่วนที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและสิทธิเสรีภาพของบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

1) ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

ผู้พิพากษาหรือตุลาการเป็นศูนย์กลางในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพศาลจึงมีบทบาทสำคัญที่จะทำให้ผู้เสียหายหรือผู้ที่อาจตกเป็นผู้เสียหายได้รับการเยียวยาและได้รับความคุ้มครอง อีกทั้งยังสามารถนำตัวผู้กระทำผิดที่แท้จริงเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม นอกจากนั้นศาลยังสร้างหลักประกันสำหรับผู้ต้องสงสัยว่าการกระทำความผิด จะได้รับการพิจารณาคดีอย่างเป็นธรรมตามหลักสากล ดังนั้น ตุลาการจึงมีความสำคัญในกระบวนการถ่วงดุลอำนาจหน่วยงานของรัฐบาล เพื่อแสดงให้เห็นว่าการกระทำของฝ่ายบริหารและกฎหมายได้ดำเนินการตามหลักสิทธิมนุษยชนสากลและหลักนิติธรรม

การที่ศาลมีความเป็นอิสระและเที่ยงธรรม จึงเป็นส่วนสำคัญของระบบตุลาการอย่างสมบูรณ์ อันจะเห็นได้จากกฎหมายรัฐธรรมนูญ และนโยบายของแต่ละประเทศที่ให้ตุลาการเป็นอิสระจากฝ่ายอื่น โดยได้รับการคุ้มครองทั้งกฎหมายและการปฏิบัติจากการทำร้าย การคุกคาม หรือด้วยวิธีการใด ๆ อันเกิดจากการประกอบวิชาชีพตุลาการ และจะต้องไม่มีผลประโยชน์หรือส่วนได้ส่วนเสียในคดีใด ๆ อีกทั้งไม่มีความเห็นล่วงหน้าเกี่ยวกับคดีหรือคู่กรณีคดีต่าง ๆ ในขณะเดียวกันองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนจะต้องไม่กดดันหรือโน้มน้าวผู้พิพากษาให้พิจารณาพิพากษาคดีไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่งตามความประสงค์ เนื่องจากผู้พิพากษามีหน้าที่ปฏิบัติตนอย่างเที่ยงธรรมและต้องไม่ปฏิบัติ

³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 193.

³¹ ชงฉาน ดันบุญเจริญ. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 1. หน้า 5-6.

คนไปในทางส่งเสริมให้เกิดผลประโยชน์ของกลุ่มนี้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด³² การใช้อำนาจตุลาการโดยอิสระ ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายตราสามดวง ลักษณะตระลาการนานมาแล้ว รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 197³³ ได้มีการบัญญัติเรื่องความเป็นอิสระของผู้พิพากษาและศาลไว้ดังนี้

“การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปตามหลักความยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปโดยถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย.....”

เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อถือและศรัทธาแก่ผู้พิพากษา จึงได้มีการจัดทำประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ โดยมีสภาพบังคับทางวินัย จำนวน 44 ข้อ³⁴ ซึ่งเป็นการวางกรอบในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษา และมีการกล่าวถึงความเป็นอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดี ได้แก่ การประสานความยุติธรรมแก่ผู้มีอรรถคดี โดยจะต้องปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเที่ยงธรรม ถูกต้องตามหลักกฎหมาย และนิติประเพณี ในการนั่งพิจารณาคดีผู้พิพากษาต้องเป็นกลางปราศจากอคติ การใช้อำนาจที่สุภาพ การแต่งกายที่เรียบร้อย การรับฟังคู่ความทุกฝ่ายอย่างตั้งใจ ให้ความเสมอภาคและมีเมตตา

2.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 25 บัญญัติรับรองว่า “สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย นอกจากที่บัญญัติคุ้มครองไว้เป็นการเฉพาะในรัฐธรรมนูญแล้ว การใดที่มิได้ห้ามหรือจำกัดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือในกฎหมายอื่น บุคคลมีสิทธิและเสรีภาพที่จะทำกรานั้นได้ โดยได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ เท่าที่การใช้สิทธิหรือเสรีภาพเหล่านั้นไม่กระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และ

³² สมบัติ พุทธิพงษ์ภัก. (2554). หลักความเป็นอิสระ ความเป็นกลาง และความรับผิดชอบของผู้พิพากษา. *วารสารวิชาการ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ*, 2 (2) (ธันวาคม 2554 - พฤษภาคม 2555), หน้า 20-22.

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. มาตรา 197.

³⁴ สำนักคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม. (2566). *ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก: <https://ojc.coj.go.th/th/content/category/detail/id/8/cid/1372/iid/8867>. [2566, 20 พฤษภาคม].

ไม่ละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลอื่น³⁵ สิทธิหรือเสรีภาพใดที่รัฐธรรมนูญให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ หรือให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ แม้ยังไม่มีการตรากฎหมายนั้นขึ้นใช้บังคับ บุคคลหรือชุมชนย่อมสามารถใช้สิทธิหรือเสรีภาพนั้นได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ บุคคลซึ่งถูกละเมิดสิทธิหรือเสรีภาพที่ความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญ สามารถยกทบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญเพื่อใช้สิทธิทางศาลหรือยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้คดีในศาลได้ และบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายจากการถูกละเมิดสิทธิหรือจากการกระทำความผิดอาญาของบุคคลอื่น ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาหรือช่วยเหลือจากรัฐตามที่กฎหมายบัญญัติ”

การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในประเทศไทยได้มีการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช 2475 ซึ่งได้มีการวางหลักไว้อย่างกว้างเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ แต่ยังไม่ครอบคลุมถึงยุคสมัยจึงเกิดการละเมิดและส่งผลเสียต่อระบบการปกครอง ต่อมาผู้ที่แก้ไขปรับปรุงรัฐธรรมนูญ จึงได้ให้ความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ จึงได้นำหลักการดังกล่าวมาบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญที่มีการแก้ไขจนกระทั่งปัจจุบัน³⁶

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 28 บัญญัติรับรองว่า “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การจับและการคุมขังบุคคลจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายศาลหรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคล หรือการกระทำได้อันกระทบกระเทือนต่อสิทธิหรือเสรีภาพในชีวิตร่างกาย จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ³⁷

การทรมานทรมานกรรม หรือการลงโทษด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรมจะกระทำมิได้”

หลักการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญของหลักนิติรัฐ การกระทำของรัฐทั้งหลายต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับคุณค่าของสิทธิของประชาชนตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ การแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพของบุคคล รัฐจะสามารถกระทำได้เฉพาะเมื่อมีกฎหมายและต้องผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนของประชาชนอนุญาตไว้เท่านั้น ทั้งนี้ตามหลักความชอบธรรมทางประชาธิปไตย ซึ่งการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจากการละเมิดของรัฐ มี 3 ระดับ คือ

³⁵ พงษ์ธวัฒน์ บุญพิทักษ์. (ม.ป.ป.). *สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. บทความ สำนักงานกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. หน้า 5.

³⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 2.

³⁷ พงษ์ธวัฒน์ บุญพิทักษ์. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 35. หน้า 8.

1) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เด็ดขาด หมายถึง สิทธิเสรีภาพที่องค์กรของรัฐไม่สามารถละเมิดสิทธิเสรีภาพนี้ได้ ซึ่งถือเป็นสิทธิเสรีภาพเด็ดขาด เช่น สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย เสรีภาพในความเชื่อและนับถือศาสนา เป็นต้น

2) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จากการละเมิดของฝ่ายบริหาร ซึ่งการดำเนินการจำกัดสิทธิเสรีภาพของประชาชน ต้องกระทำโดยกฎหมายที่ตราขึ้น โดยเจตจำนงของประชาชน หรือตัวแทนของประชาชนในรัฐสภาหรือองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติเท่านั้น เช่น การเวนคืนที่ดิน ต้องกระทำโดยการตราพระราชบัญญัติเวนคืนที่ดิน เนื่องจากการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน เป็นต้น

3) การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในกรณีที่มีการละเมิด เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจากรัฐหรือจากเอกชนมิให้ถูกละเมิด โดยต้องมีการกำหนดโทษไว้หากมีการละเมิดสิทธิเสรีภาพเกิดขึ้นทั้งทางแพ่งและอาญาและจะต้องมีองค์กรที่ทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาด คือ ศาล ซึ่งเป็นองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการซึ่งก็คือศาลรัฐธรรมนูญ ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ให้การบังคับใช้กฎหมายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2.3.2 หลักความเสมอภาคของบุคคล

หลักความเสมอภาค (Principle of Equality) เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ได้มีการบัญญัติรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเสมอมา หลักความเสมอภาคถือเป็นหลักรัฐธรรมนูญทั่วไป ที่คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยให้ทุกคนมีความเสมอภาคกันต่อหน้าภายใต้กฎหมายและห้ามมิให้มีการเลือกปฏิบัติอันทำให้เกิดความไม่เสมอภาคแก่บุคคล³⁸ สำหรับสาระสำคัญของหลักความเสมอภาคจะประกอบด้วยหลักการย่อยที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- 1) หลักความเสมอภาคของบุคคลภายใต้กฎหมาย
- 2) หลักความเสมอภาคของบุคคลในการทำงานในหน่วยงานของรัฐ
- 3) หลักความเสมอภาคของบุคคลในการได้รับบริการสาธารณะ
- 4) หลักความเสมอภาคของบุคคลต่อการรับภาระสาธารณะ³⁹

อย่างไรก็ตาม ความเสมอภาคภายใต้รัฐธรรมนูญไทย สามารถแบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ดังนี้

1) หลักความเสมอภาคทั่วไป หมายความว่า บุคคลไม่ว่าจะมีฐานะทางกฎหมาย อย่างไรก็ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกัน เช่น การเป็นตำรวจไม่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ตำรวจที่ไม่ต้องรับโทษใน

³⁸ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2546). หลักความเสมอภาคตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 1 (1), หน้า 1.

³⁹ ภัสววรรณ อุษพงษ์อมร. (2564.) การปรับใช้หลักความเสมอภาคตามรัฐธรรมนูญไปสู่หลักความเสมอภาคของบุคคลในการรับภาระของรัฐโดยศาลปกครองไทย. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมายคณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 13 (2), หน้า 339-344.

คดีอาญา เป็นต้น หลักความเสมอภาคต่อหน้ากฎหมาย จึงเป็นหลักความเสมอภาคทั่วไปที่บุคคลอาจเรียกร้องต่อรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติต่อตนเช่นเดียวกันกับบุคคลอื่นอย่างเท่าเทียมกัน

2) หลักความเสมอภาคเฉพาะเรื่อง หมายความว่า ความเสมอภาคของบุคคลภายในขอบเขตเรื่องใดเรื่องหนึ่งเป็นการเฉพาะ เช่น ความเสมอภาคในกระบวนการยุติธรรมที่บุคคลสามารถใช้สิทธิทางศาลในการนำคดีเข้าสู่การพิจารณาในศาลที่มีเขตอำนาจอย่างเท่าเทียมกัน และได้รับการพิจารณาตามกระบวนการพิจารณาอย่างเดียวกัน⁴⁰

2.3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการกระทำทางปกครอง

ฝ่ายปกครองมีอำนาจและหน้าที่ตามที่กฎหมายให้ไว้ตามที่กำหนด โดยมุ่งรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชน ซึ่งในปัจจุบันมีการจัดตั้งฝ่ายปกครองออกเป็นรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรองรับต่อการรักษาความสงบเรียบร้อยและเพื่อคุ้มครองสิทธิของประชาชน ฝ่ายปกครองเองจึงต้องมีเครื่องมือในการดำเนินการ โดยมักจะปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ⁴¹

1) ความหมายของการกระทำทางปกครอง

การกระทำทางปกครอง เป็นการกระทำที่รัฐใช้อำนาจทางปกครองตามกฎหมาย เพื่อสนองความต้องการของส่วนรวม อันมีลักษณะเป็นงานประจำ โดยอยู่ภายใต้การควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย เช่น การตราพระราชกฤษฎีกาหรือกฎกระทรวง รวมถึงการออกคำสั่งลงโทษทางวินัยข้าราชการ การรื้อถอนอาคารโดยเจ้าพนักงานควบคุมอาคาร เป็นต้น⁴²

2) หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง

เป็นหลักการพื้นฐานในกฎหมายปกครอง ทำให้องค์กรและเจ้าหน้าที่ต้องผูกพันต่อหลักเกณฑ์ตามฝ่ายนิติบัญญัติได้ตราขึ้น ซึ่งการกระทำทางปกครองจะมีผลตามที่กฎหมายกำหนด โดยกำหนดให้มีการควบคุมและตรวจสอบการกระทำดังกล่าว โดยมีศาลปกครองเป็นผู้ตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งมีหลักการสำคัญของหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง มี 2 ประการ คือ⁴³

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 345.

⁴¹ มานัส สุตะชะพรหม. (2561). *ปัญหาการลงโทษทางวินัยแก่เจ้าหน้าที่ของรัฐที่พ้นจากตำแหน่งไปก่อนที่คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติชี้มูลความผิด*. สารนิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 28.

⁴² สุริยา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์. (2558). *คู่มือสอบกฎหมายปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 24.

⁴³ มานัส สุตะชะพรหม. อ่างแล้ว เจริญรอดที่ 41. หน้า 34.

(1) การกระทำต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ทำให้ฝ่ายปกครองผูกพันต่อกฎหมายที่บังคับใช้ อยู่ ดังนั้น ฝ่ายปกครองจึงไม่อาจดำเนินการใด ๆ ที่ขัดต่อกฎหมายตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจ และกฎหมายที่มีลำดับศักดิ์สูงกว่ากฎหมายที่ให้อำนาจทางปกครองนั้น ซึ่งเป็นไปตามคำกล่าวที่ว่า “กฎหมายที่เป็นทั้งที่มาของอำนาจและข้อจำกัดของอำนาจฝ่ายปกครอง” ซึ่งมี 2 ลักษณะ คือ

(1.1) กฎหมายที่เป็นแหล่งที่มา (Source) ของอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครอง ซึ่งอาจมีผลกระทบกระเทือนต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชน (Individual) ได้แก่ พระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายอื่นที่มีค่าบังคับเท่าเทียมกับพระราชบัญญัติเช่น พระราชกำหนด หรือประกาศคณะ ปฏิวัติบางฉบับ ส่วนกฎหมายลำดับรองนั้น ถึงแม้จะมีลักษณะให้อำนาจฝ่ายปกครองสามารถกระทำการที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของปัจเจกชน ได้ แต่แท้จริงแล้วเป็นการกระทำทางปกครองประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นมาใช้บังคับโดยอาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่นที่มีค่าการบังคับเท่าเทียมกับพระราชบัญญัติ นั้นเอง จึงกล่าวได้ว่า กฎหมายที่เป็นแหล่งที่มาของอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครองนั้น โดยจะต้องเป็นผลผลิตจากการกระทำในทางนิติบัญญัติเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับหลักการแบ่งแยกอำนาจ (Separation of Powers) และหลักการประชาธิปไตยทางผู้แทน (Representation Democracy) อันเป็น หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญในระบอบประชาธิปไตย

(1.2) กฎหมายที่เป็นข้อจำกัดของอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครองที่มีอยู่ตาม พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่นที่มีค่าบังคับเท่าเทียมกับ พระราชบัญญัตินั้น มีด้วยกันหลายประเภทดังนี้

รัฐธรรมนูญ ได้แก่ บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ตลอดจนหลักรัฐธรรมนูญทั่วไปที่มีได้บัญญัติขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษร เช่น หลักนิติรัฐ หลักความได้สัดส่วน⁴⁴ หลักความเสมอภาค⁴⁵ (Equality) เป็นต้น

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่นที่มีค่า บังคับ เท่าเทียมกับพระราชบัญญัติฉบับที่เป็นแหล่งที่มาของอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครอง และ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติและกฎหมายอื่นที่มีค่าบังคับเท่าเทียมกับ พระราชบัญญัติฉบับอื่น ๆ ที่มีได้เป็นแหล่งที่มาของอำนาจกระทำการของฝ่ายปกครอง

⁴⁴ อังกูร วัฒนรุ่ง. (2566). *หลักแห่งความได้สัดส่วน (Principle of Proportionality)*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก: http://www.bpp.go.th/bpp_st6/revolve. [2566, 11 มีนาคม].

⁴⁵ สมคิด เลิศไพฑูรย์. (2566). *หลักความเสมอภาค ตามคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญ*. (ออนไลน์) เข้าถึงได้ จาก: <https://kpi-lib.com/library/books/kpi-book-5792/>. [2566, 11 มีนาคม].

กฎหมายจารีตประเพณี (Common Law) ได้แก่ แนวปฏิบัติเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่ได้รับ การประพาดพิงต่อกันมาช้านาน จนเกิดความรู้สึกร่วมกันของคนในสังคมว่า เป็นสิ่งที่ถูกต้อง และจำเป็นต้องปฏิบัติตาม

หลักกฎหมายทั่วไป (General Principle of Law) ได้แก่ บรรดาหลักการที่เป็นรากฐานของระบบกฎหมายของประเทศ เช่น หลักความเป็นกลาง หลักการคุ้มครอง ประโยชน์สาธารณะ หลักการคุ้มครองความเชื่อถือและไว้วางใจ เป็นต้น

(2) หลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ เป็นหลักที่แสดงให้เห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน ระหว่างการกระทำในขอบเขตของกฎหมายเอกชน (Private Law) และการกระทำในขอบเขตของกฎหมายมหาชน (Public Law) กล่าวคือ ในขอบเขตของกฎหมายมหาชนนั้น เอกชนสามารถกระทำการใด ๆ ได้ตราบเท่าที่ไม่มีกฎหมายห้าม ซึ่งในส่วนขอบเขตของกฎหมายมหาชนนั้น ฝ่ายปกครองจะกระทำการใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดเจนเท่านั้น

สำหรับกฎหมายที่ให้อำนาจฝ่ายปกครองกระทำการต่าง ๆ ที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ จะต้องเป็นกฎหมายลายลักษณ์อักษรเท่านั้น ถูกตราขึ้นโดยฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งเป็นตัวแทนของประชาชน ได้แก่ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ พระราชบัญญัติ และกฎหมายอื่นที่มีค่าบังคับเท่าเทียมกับพระราชบัญญัติ ได้แก่ พระราชกำหนดหรือประกาศคณะปฏิวัติบางฉบับ ด้วยเหตุนี้ฝ่ายปกครองจึงอ้างกฎหมายลำดับรอง กฎหมายจารีตประเพณีและหลักกฎหมายทั่วไปมาเป็นฐานไม่ได้⁴⁶

2.3.4 หลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ

หลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ กำหนดให้ องค์กรฝ่ายปกครองจะกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดได้ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจในการกระทำการนั้นไว้ และหลักจากการกระทำดังกล่าวแล้วจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย โดยมุ่งเน้นให้องค์กรฝ่ายปกครองกระทำการตามกรอบของกฎหมาย หลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจ ยังมีความมุ่งหมายยิ่งไปกว่านั้น กล่าวคือ การกระทำของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองต้องมีกฎหมายรองรับ เหตุผลเบื้องหลังของหลักไม่มีกฎหมายไม่มีอำนาจนี้ อาจอธิบายได้โดยหลักประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา หลักนิติรัฐ และหลักการประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน⁴⁷

การยอมรับหลักกฎหมายดังกล่าว ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ถือเป็นส่วนหนึ่งของหลักนิติรัฐ มีจุดมุ่งหมายให้มีการกำหนดรูปแบบนิติสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับ

⁴⁶ สุริยา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์. อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 42. หน้า 29-30.

⁴⁷ วรเจตน์ ภาคีรัตน์. (2549). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายปกครอง: หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง และการกระทำทางปกครอง* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: วิญญูชน. หน้า 18.

ประชาชนตามกฎหมายที่ใช้บังคับเป็นการทั่วไป เพื่อที่ประชาชนจะได้ทราบว่าก่อนที่จะกระทำการใด ๆ ลงไปกฎหมายต้องการให้ประพฤติ หรือปฏิบัติอย่างไร

2.3.5 หลักการตีความกฎหมายอาญา

กฎหมายอาญานั้น มีวัตถุประสงค์มุ่งคุ้มครองบุคคลทั่วไป รักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง อีกทั้งยังมีวัตถุประสงค์ในการลงโทษผู้กระทำความผิด แต่ต้องใช้อย่างระมัดระวังและเป็นธรรมกับผู้ถูกลงโทษ หลักการตีความกฎหมายอาญา จึงเป็นหลักการในการพิจารณาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในการบังคับใช้กฎหมายอาญา เพื่อเป็นการป้องกันการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบริหารประเทศและส่งผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมทางปกครอง⁴⁸

การตีความกฎหมาย หมายความว่า การค้นหาความหมายที่มีถ้อยคำไม่ชัดเจน กำกวม หรืออาจเข้าใจได้หลายรูปแบบ สิ่งที่สำคัญสำหรับการตีความกฎหมายนั้น เนื่องจากในขณะนั้นที่มีการตรากฎหมายขึ้นนั้น ฝ่ายนิติบัญญัติไม่สามารถคาดเดาเหตุการณ์ในภายภาคหน้าได้ จึงไม่สามารถบัญญัติกฎหมายได้อย่างครอบคลุม และก่อให้เกิดความผิดพลาดจากการบัญญัติกฎหมาย ดังนั้นการตีความกฎหมายจึงต้องพิจารณาจากตัวอักษรให้ได้ความหมาย เหตุผล หรือความมุ่งหมายของกฎหมาย โดยต้องพิจารณาไปพร้อมกัน มี 2 ด้าน ดังนี้⁴⁹

1) ตัวอักษร กล่าวคือ การพิเคราะห์ถ้อยคำตามตัวบทบัญญัติเป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจ หากทำการพิเคราะห์อย่างลึกซึ้งจะพบว่ามีความหมายที่กว้างหรือแคบแตกต่างกัน อาจต้องค้นหาทั้งส่วนที่เป็นแก่นความหมาย ความหมายธรรมดาหรือความหมายอย่างกว้าง ตลอดจนเนื้อหาที่ถือโดยอนุโลม อย่างไรก็ตามจะต้องอยู่ในขอบเขตของบทบัญญัตินั้น หรือในบางกรณีอาจต้องทำความเข้าใจความหมายจากบทนิยามนั้น

(1) ความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์ของกฎหมาย กล่าวคือ ต้องพิจารณาตามตัวอักษรและเจตนารมณ์ควบคู่กัน ใช้น้ำหนักในการตีความเท่ากัน ให้สอดคล้องทั้งตัวอักษรและเจตนารมณ์ ไม่ใช่ยึดถือว่าใช้หลักใดก่อนหลัง เนื่องจากบางครั้งถ้อยคำไม่มีความหมายชัดเจนในตัว อาจจะต้องพิจารณาประกอบกับความแวดล้อมและประกอบเป็นข้อความทั้งหมดของเรื่องนั้น ๆ

2) การตีความกฎหมายอาญาต้องตีความโดยเคร่งครัด กล่าวคือ การกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดที่เป็นความผิดอาญาแล้วก็ถือว่าเฉพาะกรณีนั้น ๆ ที่เป็นความผิด จะไปรวมกรณีอื่นเข้ารวมไม่ได้ อีกทั้ง “จะนำบทกฎหมายใกล้เคียงมาใช้เป็นผลร้ายมิได้”

หากเป็นกรณีที่ไม่ว่างการบัญญัติกฎหมายไว้โดยตรง หากเป็นคดีอาญา เมื่อไม่มีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าเป็นความผิดและมีการกำหนดโทษไว้ จำเลยก็ไม่มี ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

⁴⁸ อริยพร โพธิ์ใส. (2553). หลักทั่วไปในการตีความกฎหมายแพ่งและอาญา. *วารสารจตุรนิติ*, กค.-ศ.ศ. 53, หน้า 163.

⁴⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 164.

มาตรา 2 ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการตีความกฎหมายปกติ เนื่องจากกฎหมายอาญา มีวัตถุประสงค์ในการลงโทษต่อบุคคล ส่งผลให้กระทบสิทธิของประชาชน จึงได้มีหลักเกณฑ์ในการตีความดังต่อไปนี้

(1) ต้องตีความโดยเคร่งครัด เนื่องจากกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่กำหนดความผิดและโทษ จะกระทำการใดหรืองดเว้นการกระทำใดจะถือว่าเป็นความผิดและลงโทษได้ต่อเมื่อมีกฎหมายระบุไว้โดยชัดแจ้งเท่านั้น

(2) จะตีความกฎหมายอาญาให้เป็นผลร้ายแก่บุคคลมิได้ ในกรณีที่กฎหมายสองฉบับหรือว่านั้นขึ้นไปจะนำมาใช้ปรับแก้คดีให้ถือว่า กฎหมายฉบับนั้น เว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น หรือกรณีที่กฎหมายใหม่ยกเลิกกฎหมายเก่า ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิดไม่ว่าในทางใด

(3) ตัวบทกฎหมายมีข้อความเคลือบคลุมสงสัย ต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้แก่จำเลย โดยเทียบเคียงจากหลักในการพิจารณาคดีอาญา⁵⁰

นอกจากหลักการที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว การตีความกฎหมายอาญาหรือความรับผิดชอบในทางอาญานั้นก่อให้เกิดโทษอันมีผลเสียหายต่อชีวิตของผู้กระทำความผิด ต่อเสรีภาพของผู้กระทำความผิด หรือต่อเสรีภาพหรือต่อทรัพย์สินของผู้กระทำความผิด ดังนั้น ในการตีความกฎหมายอาญาจึงต้องตีความอย่างเคร่งครัด เพราะโทษทางอาญา จะส่งผลเสียต่อบุคคลอย่างร้ายแรงไม่ว่าจะเป็น โทษปรับ กักขัง ริบทรัพย์สิน จำคุก หรือประหารชีวิต ด้วยเหตุนี้ การตีความถ้อยคำ ที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจนของกฎหมายอาญาจึงต้องพิจารณาจากหลักเกณฑ์การตีความสรุปได้ดังนี้⁵¹

(1) การตีความกฎหมายอาญา ไม่สามารถขยายความในบทบัญญัติเพื่อลงโทษหรือเพิ่มโทษให้หนักขึ้นได้

(2) การตีความกฎหมายอาญา ให้มีผลย้อนหลัง เป็นโทษไม่ได้ บุคคลต้องรับโทษในทางอาญาต่อเมื่อได้กระทำการ ตามกฎหมายบัญญัติไว้เป็นความผิด ต้องเป็นโทษที่บัญญัติไว้ในกฎหมายและใช้บังคับในขณะนั้น

(3) ถ้ากฎหมายที่ใช้ในขณะกระทำความผิด มีความแตกต่างกฎหมายที่ใช้ในภายหลังกระทำความผิด ให้ใช้กฎหมายในส่วนที่เป็นคุณแก่ผู้กระทำความผิด ไม่ว่าในทางใด

(4) เมื่อกฎหมายไม่ระบุไว้ชัดเจน จะตีความให้เป็นโทษแก่จำเลยไม่ได้

2.3.6 แนวคิดกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

รัฐมีอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายและดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นลำดับขั้นตอน และในบางครั้งอาจกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของบุคคลอย่างไม่สามารถ

⁵⁰ อริยพร โพธิ์ใส. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 48. หน้า 165-167.

⁵¹ ปรีดี เกษมทรัพย์ และคณะ. (2528). การใช้ตีความกฎหมาย. *วารสารนิติศาสตร์*, 15 (1), หน้า 65-82.

หลีกเลี่ยงได้ รัฐจึงจำเป็นที่จะต้องดำเนินการให้กระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคลให้น้อยที่สุด และปฏิบัติเพียงใดถึงจะเหมาะสม⁵² ซึ่งในปัจจุบันมีทฤษฎีที่เป็นที่ยอมรับในระดับสากล จำนวน 2 รูปแบบ ดังนี้

1) ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (Crime Control Model)⁵³

เป็นทฤษฎีการดำเนินคดีอาญาในรูปแบบการควบคุมอาชญากรรม มีแนวคิด คำนึงในเชิงอนุรักษนิยม โดยให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ แม้อาจจะมีการล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพของบุคคล แต่เพื่อประโยชน์ของสังคมและบรรลุเป้าหมายในการควบคุมอาชญากรรม สร้างความสงบเรียบร้อยในสังคมยอมทำได้ กฎหมายและแนวทางนโยบายของรัฐเอื้อให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถกระทำการได้ โดยมีแนวคิดสรุปได้ ดังนี้

(1) การปราบปรามอาชญากรรม ถือเป็นหน้าที่หลักของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากกฎหมายเป็นเงื่อนไขที่สำคัญทำให้สังคมมีความสุข

(2) กระบวนการยุติธรรมจะต้องมุ่งเน้นในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย ซึ่งเป็นเหยื่อของอาชญากรรมมากกว่าที่จะปกป้องสิทธิของผู้ต้องหา

(3) กฎหมายต้องให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างคล่องตัว สะดวกในการสืบสวนสอบสวน จับกุม ตรวจค้น ยึด และการลงโทษ

(4) กฎหมายใด ๆ ที่มีลักษณะเป็นพันนาการในการปฏิบัติหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมจะต้องถูกจัดออกไป

(5) กระบวนการยุติธรรมจะต้องปฏิบัติการเชื่อมโยงเหมือนสายพานลำเลียงการดำเนินคดีจะถูกส่งผ่านไปยังหน่วยงานย่อยที่รับผิดชอบอย่างสัมพันธ์กัน

(6) เมื่อตำรวจจับกุมผู้ต้องหาและพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาล ควรมีข้อสันนิษฐานว่า จำเลยเป็นผู้กระทำความผิด เนื่องจากถือว่าการสืบสวนของตำรวจและของพนักงานอัยการเป็นการค้นหาความจริงที่น่าเชื่อถือ

(7) เป้าประสงค์หลักของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ การค้นหาความจริงหรือการตรวจสอบพยานหลักฐานที่กล่าวหาว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

2) ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (Due Process)⁵⁴

⁵² ชานท์ มิ่งทองคำ. (2557). *การจับกุมและควบคุมตัวผู้ต้องสงสัยตามพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548*. รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. หน้า 437.

⁵³ มานะ เผาะช่วย. (2556). *ระบบการดำเนินคดีอาญาในชั้นเจ้าพนักงาน : ศึกษาเปรียบเทียบระบบของประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศส และประเทศไทย*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 22.

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 23-24.

ทฤษฎีการดำเนินคดีอาญารูปแบบหลักนิติธรรม (Rule of Law) มุ่งเน้นสิทธิเสรีภาพของบุคคลและของผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญ จึงต้องมีกฎหมายจำกัดอำนาจของเจ้าพนักงานในการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับมาตรการบังคับ เช่น การจับกุม ตรวจค้น เป็นต้น อีกทั้งให้มีการลงโทษอย่างเหมาะสม แนวคิดสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ ต้องมีหลักประกันให้กับประชาชนว่าผู้บริสุทธิ์จะต้องไม่ถูกลงโทษ ทฤษฎีหลักนิติธรรมจึงมุ่งเน้นสิทธิของผู้ถูกกล่าวหามากกว่าสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหาย โดยมีแนวคิดสรุปได้ดังต่อไปนี้

(1) หน้าที่สำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรม คือ การปฏิบัติตามกฎหมายโดยเคร่งครัด เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมภายใต้หลักกฎหมาย “หลักฟังความทุกฝ่าย”

(2) กระบวนการยุติธรรมจะต้องให้ความสำคัญคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาตามที่กฎหมายบัญญัติไว้และต้องยึดหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์

(3) อำนาจของเจ้าหน้าที่จะต้องถูกจำกัดเพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ ซึ่งกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(4) สิทธิของบุคคลตามรัฐธรรมนูญไม่เป็นเพียงแต่เรื่องทางเทคนิค หากแต่องค์กรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีพันธะที่จะต้องถือปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด ทั้งตามกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับทั้งหลาย เพื่อประกันให้เกิดความเป็นธรรมและความมั่นคงแน่นอนของกระบวนการยุติธรรม

(5) กระบวนการยุติธรรมเปรียบเสมือนระบบงานที่มีการตรวจสอบ อันประกอบด้วยหน่วยงานย่อยที่ทำหน้าที่ตรวจสอบความถูกต้องซึ่งกันและกัน เพื่อป้องกันอย่างเต็มที่เพื่อไม่ให้ผู้บริสุทธิ์ถูกกล่าวหาและถูกลงโทษทางอาญา

(6) เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของรัฐจะต้องไม่มีการกล่าวหาบุคคลใดว่ากระทำความผิดกฎหมายโดยปราศจากพยานหลักฐาน ทั้งนี้ จะต้องดำเนินกระบวนการตามกฎหมายในการดำเนินคดีอาญาให้มีการค้นหาความจริง

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทย

กระบวนการยุติธรรม มีความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานว่า วิธีดำเนินการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและให้ความเป็นธรรมในทางกฎหมาย แก่บุคคลโดยบุคลากรและองค์กรหรือสถาบันต่าง ๆ ซึ่งมีหน้าที่บริหารงานยุติธรรม ได้แก่ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ พนักงานอัยการ ทนายความศาล กระทรวงยุติธรรม และกรมราชทัณฑ์ อีกความหมายหนึ่ง กระบวนการยุติธรรม หมายถึง การดำเนินการคดีเมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างผู้เสียหายที่ร้องทุกข์ต่อเจ้าพนักงาน มีการสืบสวนหาข้อเท็จจริงกับผู้กระทำผิด จนถึงการฟ้องร้องต่อศาลทั้งในกรณีของคดีแพ่งและคดีอาญา สามารถกล่าวโดยสรุปได้ว่า “กระบวนการยุติธรรม” หมายถึง วิธีที่รัฐให้ความยุติธรรมแก่พลเมือง ผู้มีอรรถคดีโดยผ่านองค์กร สถาบันต่าง ๆ และบุคลากรที่กฎหมายให้อำนาจไว้

กระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ ได้แก่ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา กระบวนการยุติธรรมทางแพ่ง กระบวนการยุติธรรมทางแรงงาน กระบวนการยุติธรรมในศาลเยาวชนและครอบครัว กลางและกระบวนการยุติธรรมในศาลภาษีอากร กระบวนการยุติธรรมทางอาญา เป็นกระบวนการสำหรับดำเนินคดีอาญา กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำผิดทางอาญาแล้ว การนำตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ จะต้องกระทำอย่างไร ซึ่งบทบัญญัติที่กำหนดวิธีดำเนินคดีอาญาเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญา มีหลักการ ดังนี้⁵⁵

(1) บุคคลที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้กระทำความผิด ผู้เสียหาย ตำรวจ อัยการ ศาล และเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

(2) เมื่อมีความผิดอาญาเกิดขึ้นก็จะต้องมีการสืบสวนและสอบสวนเกี่ยวกับความผิด โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจเป็นลำดับแรก จากนั้นพนักงานอัยการจึงจะฟ้องคดีอาญาต่อศาล หรือในบางกรณีผู้เสียหายจะฟ้องคดีต่อศาลโดยตรงก็ได้

(3) ในคดีอาญานั้น การพิจารณาสืบพยานของศาลจะต้องกระทำโดยเปิดเผยต่อหน้าสาธารณชนและต่อหน้าจำเลย

(4) คดีอาญาเมื่อมีคำพิพากษาแล้วจะต้องบังคับให้เป็นไปตามคำพิพากษาโดยไม่ชักช้า

แนวความคิดดำเนินคดีอาญาของประเทศไทยยึดหลักทฤษฎีนิติธรรมเป็นสำคัญ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินคดีอาญาของไทยมีการสร้างดุลยภาพระหว่างทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมและทฤษฎีหลักนิติธรรม ทั้งนี้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคม ทั้งในการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลและความมีประสิทธิภาพในการป้องกันปราบปรามอาชญากรรม กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือรัฐจะต้องดำเนินการควบคุมอาชญากรรมบนพื้นฐานหรือภายใต้หลักนิติธรรม⁵⁶

2.4 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจับกุม

2.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมตัวไว้ในอำนาจรัฐ

หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของบุคคลคือ การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิดและจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดไม่ได้ ดังนั้นโดยหลักแล้วรัฐจะควบคุมตัวบุคคลไว้ในอำนาจรัฐด้วยการจับกุมคุมขังหรือควบคุมตัวให้สิ้นอิสรภาพไม่ได้ มิฉะนั้นจะเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลเสมือนว่า

⁵⁵ วิรัตน์ พานิชย์พงษ์. (2558). *กระบวนการยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตย 100 ปี*. ในเอกสารวิชาการการอบรมหลักสูตร หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3 วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 1.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 29.

เขาเป็นผู้กระทำความผิดทั้งที่ยังไม่มีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเขาได้กระทำความผิด ซึ่งขัดต่อหลักการสำคัญดังกล่าวข้างต้น อย่างไรก็ตาม ด้วยเหตุที่รัฐมีหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และมีหน้าที่คุ้มครองความปลอดภัยทั้งชีวิตและทรัพย์สินของพลเมืองด้วย ดังนั้นเมื่อเกิดการกระทำความผิด รัฐจึงมีความจำเป็นที่ต้องตรวจสอบหาความจริงเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตามกฎหมาย อันเป็นการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคมประการหนึ่งและเป็นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย โดยมีความมุ่งหมายดังนี้⁵⁷

1) เพื่อให้การสอบสวนเป็นไปอย่างเรียบร้อย

ในการดำเนินคดีอาญา รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องใช้มาตรการบังคับทางกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นการจับหรือการควบคุม เพื่อเป็นการสอบปากคำผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหา หากไม่มีการสอบปากคำก็ไม่สามารถฟ้องร้องดำเนินคดีต่อศาลได้ ในการสอบสวน พนักงานสอบสวนจึงต้องเป็นผู้พิจารณาว่า หากไม่มีการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยนั้นแล้วสามารถดำเนินการสอบสวนต่อไปได้หรือไม่อย่างไร ดังนั้นการคุมขังเพื่อการสอบสวนจึงไม่สามารถทำได้ในทุกกรณี

2) เพื่อเป็นหลักประกันการมีตัวตนของผู้ต้องหาเพื่อฟ้องคดีต่อศาล

การที่จะยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ของพนักงานอัยการนั้น หากไม่มีตัวผู้ต้องหาที่ไม่สามารถทำได้ อาจจะต้องเสียเวลาในการติดตามตัวผู้ต้องหามาฟ้องคดี จึงต้องมีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องหาไว้ เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้หลบหนี ดังนั้นการส่งตัวผู้ต้องหาในการฟ้องคดีต่อศาล หรือการพิจารณาสืบพยานที่ต้องกระทำต่อหน้าจำเลย คือความจำเป็นที่จะต้องมิให้ผู้ต้องหาในการดำเนินคดีอาญา

3) เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาไปกระทำความผิดซ้ำ

เมื่อปรากฏว่าบุคคลใดถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด หากพฤติการณ์และความผิดที่ถูกกล่าวหา มีเหตุอันสมควรที่น่าเชื่อได้ว่า ผู้ถูกกล่าวหา มีการกระทำความผิดนั้นจริง และเป็นอันตรายต่อสังคม การจับกุมและคุมขังในระหว่างการดำเนินคดี จึงเป็นเครื่องมือไม่ให้ผู้ถูกกล่าวหาออกไปกระทำความผิดซ้ำอีก โดยอาศัยข้อยกเว้น กรณีที่มีความจำเป็นเพื่อการดำเนินคดีเท่านั้น⁵⁸

4) เพื่อป้องกันผู้ต้องหาไปทำลายพยานหลักฐานหรือข่มขู่พยาน

การให้ผู้ต้องหา มีอิสระในระหว่างการสอบสวนหรือพิจารณาคดีอาจเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลดังกล่าวกลับไปทำลายพยานหลักฐานหรือข่มขู่พยาน ยิ่งไปกว่านั้นหากผู้ต้องหาเป็นผู้มี

⁵⁷ กนกกาญจน์ แป้นส่ง. (2565). *ปัญหาทางกฎหมายในการดำเนินคดีกรณีผู้ต้องหาถูกควบคุมตัว อยู่ในเขตอำนาจของศาลอื่น*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม. หน้า 21.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

อิทธิพล อาจเข้าไปทำลายพยานหลักฐานที่จะเอาผิดตนเองและพวกได้ ทำให้เกิดความเสียหายต่อรูปคดี หรืออาจทำให้พยานเกิดความเกรงกลัวไม่กล้าที่จะไปให้การเป็นพยานอีกต่อไป

5) เพื่อป้องกันการหลบหนีของผู้ต้องหา

เป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาหลบหนีจากการดำเนินคดีและการลงโทษ หากการกระทำดังกล่าวเป็นความผิดตามกฎหมายจริง ดังนั้น หากรายละเอียดปรากฏแน่ชัดว่าไม่สามารถที่จะปล่อยตัวผู้ต้องหาไปได้ ก็ควรที่จะควบคุมตัวไว้ มิเช่นนั้นผู้ต้องหาอาจทำการหลบหนี ในระหว่างการปล่อยตัว หรืออาจอาศัยขอบเขตอายุความในการลงโทษทางอาญา เพื่อพ้นผิดก็เป็นได้ จึงทำให้เกิดภาระของรัฐในการติดตามตัวผู้ต้องหาดังกล่าวกลับมายังกระบวนการยุติธรรมอีกครั้ง ซึ่งอาจมีข้อจำกัดทั้งทางด้านทรัพยากรบุคคล ทุนทรัพย์ และเวลา เป็นต้น⁵⁹

2.4.2 ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรม (Crime Triangle Theory)⁶⁰

ทฤษฎีสามเหลี่ยมอาชญากรรมได้อธิบายถึงสาเหตุหรือองค์ประกอบของการเกิดอาชญากรรม ประกอบด้วยด้านต่าง ๆ ของสามเหลี่ยม 3 ด้าน คือ

1) ผู้กระทำความผิด/คนร้าย กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความต้องการจะก่อเหตุหรือต้องการลงมือกระทำความผิด

2)เหยื่อ/เป้าหมาย กล่าวคือ บุคคล สถานที่ หรือวัตถุสิ่งของ กระทำต่อเป้าหมายที่ต้องการ

3) โอกาส กล่าวคือ ช่วงเวลาและสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับผู้กระทำความผิดหรือคนร้าย มีความสามารถที่จะลงมือกระทำความผิด หรือก่ออาชญากรรมขึ้น

เมื่อองค์ประกอบทั้ง 3 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นบรรจบกัน สามารถทำให้เกิดอาชญากรรมขึ้นได้ ซึ่งทฤษฎีดังกล่าว ได้เสนอแนวคิดในการแก้ไขปัญหาอาชญากรรม หรือการป้องกันไม่ให้เกิดอาชญากรรม โดยต้องพยายามทำอย่างไรก็ตามที่จะให้องค์ประกอบ ของสามเหลี่ยมอาชญากรรม ด้านใดด้านหนึ่งขาดหายไปก็จะทำให้ไม่เกิดอาชญากรรม

(1) ด้านผู้กระทำความผิดหรือคนร้าย ต้องพยายามลงหรือควบคุมจำนวนผู้กระทำความผิดหรือคนร้ายในพื้นที่ที่รับผิดชอบ โดยใช้ทฤษฎีบังคับใช้กฎหมาย เช่น การสอดส่องบุคคลพื้นที่โทษ ที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่ การสร้างมาตรการดูแลแหล่งอบายมุขหรือสถานบริการที่จะเป็นแหล่งเพาะอาชญากรรม การระดมกวาดล้างอาชญากรรมอย่างสม่ำเสมอ การจับกุมผู้กระทำความผิดตามหมายจับ การสืบสวนหาข่าวเกี่ยวกับแหล่งซ่องสุมของผู้กระทำความผิดหรือคนร้าย มาตรการตีวงสุรา การปิดล้อมตรวจค้น การไป

⁵⁹ กนกกาญจน์ แป้นส่ง. อังแล้ว เจริญรอดที่ 57. หน้า 23.

⁶⁰ พิมพ์ธรา พัสดุประคิษฐ์ และกิตติ์ชนทัต เลอวงค์รัตน์. (2563). แนวทางการเพิ่มประสิทธิภาพ ในการปฏิบัติงานรักษาความปลอดภัยนักท่องเที่ยวของข้าราชการตำรวจในสังกัดกองกำกับการ 3 กองบังคับการตำรวจท่องเที่ยว 1. *วารสารคุณภาพชีวิตกับกฎหมาย มหาวิทยาลัยมหิดล*, 16 (ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน), หน้า 93.

ระงับเหตุอย่างทันที่เพื่อจับกุมผู้กระทำความผิด รวมทั้งการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติดให้โทษและปัญหาการว่างงาน เป็นต้น

(2) ด้านเหยื่อ/เป้าหมาย ผู้เสียหายหรือเหยื่อ หรือประชาชนทั่วไปต้องรู้จักการป้องกันตนเอง ครอบครัวและชุมชนหรือสังคม ตำรวจจะต้องยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือประชาชนในพื้นที่ โดยมี การประชาสัมพันธ์ให้ความรู้ รวมถึงข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนในการป้องกันอาชญากรรมหรือวิธีการที่ทำให้ไม่ตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรม เช่น การแต่งกายล่อแหลม การสวมใส่ของใช้มีราคา การใช้อุบายกับคนร้ายในรูปแบบต่าง ๆ โดยอาจจะจัดเป็น โครงการตำรวจเตือนภัยหรือ ตำรวจตรวจเยี่ยมประชาชน เป็นต้น

(3) ด้าน โอกาส ตัด โอกาสที่ผู้กระทำความผิดหรือคนร้ายจะลงมือก่ออาชญากรรม จะต้องรอกจังหวะเวลา และมีสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการก่อเหตุ ตำรวจต้องพยายามหาวิธีการเพื่อที่จะ ตัดโอกาสของคนร้ายดังกล่าว ซึ่งแยกเป็น 2 รูปแบบ⁶¹

(3.1) เวลา ต้องตัดโอกาสในเรื่องเวลาที่สามารถก่อเหตุได้ โดยเน้นการปรากฏตัวของเจ้าหน้าที่และการตั้งจุดตรวจจุดสกัด เป็นต้น

(3.2) สถานที่ สำหรับเรื่องการตัดช่องโอกาสในส่วนของสถานที่นั้น สามารถทำได้หลากหลายรูปแบบและมีทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมากมาย เช่น ทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรมจากสภาพแวดล้อม ซึ่งเป็นวิธีการปรับรูปแบบในการตัดโอกาสให้เข้ากับรูปแบบของสภาพแวดล้อมนั้น ๆ โดยใช้สภาพแวดล้อมดังกล่าวให้เกิดประโยชน์ในการลดโอกาสการก่ออาชญากรรม เช่น โครงการเพื่อนบ้านเตือนภัย ตลอดจนการเพิ่มประสิทธิภาพจากเครื่องมือทางด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่มีความก้าวหน้า ทั้งนี้ตำรวจจะต้องเข้าไปจัดการให้มีการประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนเพื่อร่วมมือกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรม

2.4.3 หลักในการดำเนินการจับกุม

เจ้าหน้าที่จะต้องพิจารณาสังเกตว่าผู้ถูกจับน่าจะต้องสู้ขัดขวางหรือหลบหนีด้วยหรือไม่ การพิจารณาจะต้องสังเกตด้วยว่าผู้ถูกจับน่าจะมีอาวุธหรือไม่ หากมีอาวุธชนิดใดและมีสมัครพรรคพวกที่จะต่อสู้หรือช่วยให้หลบหนีไปได้หรือไม่ ให้พิจารณารวมไปถึงการสังเกตภูมิประเทศในบริเวณที่จะทำการจับกุมด้วยว่ามีที่ให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้เป็นที่กำบังในการต่อสู้ หรือสภาพพื้นที่และมีสิ่งของในบริเวณนั้นอาจใช้หรือหยิบฉวยเป็นอุปกรณ์ในการป้องกันหรือใช้เป็นอาวุธในการต่อสู้ได้หรือไม่

1) การใช้วาจาเพื่อยับยั้งและการออกคำสั่ง

(1) การใช้วาจาเพื่อยับยั้งเหตุการณ์ การรู้จักใช้คำพูดและระดับเสียงที่เหมาะสม ในสถานการณ์ที่ถูกต้อง โดยการเป็นนักพูดที่ดี รู้จักเลือกจังหวะและวิธีการพูดจะมีผลในการยับยั้ง

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 94.

ผู้ต้องถูกจับ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่จะต้องไม่กระทำการใด ๆ อันจะเป็นสาเหตุให้ตนเองเข้าไปเป็นคู่วิวาทอีกคนหนึ่งเนื่องจากการโต้เถียง และระงับอารมณ์ไม่อยู่

(2) การออกคำสั่งต่าง ๆ เช่น หยุด อย่าขยับ หรือไปได้ เป็นคำสั่งที่เจ้าหน้าที่มักนิยมใช้เพื่อการสื่อสาร จึงจำเป็นที่จะต้องหมั่นฝึกการออกคำสั่ง กล่าวซ้ำแล้วซ้ำเล่าเพื่อให้คำสั่งนั้นมีน้ำหนักที่หนักแน่นสุภาพนุ่มนวล อันจะเป็นผลให้เกิดความสำเร็จในการใช้วาจาเพื่อยับยั้งเหตุการณ์ต่าง ๆ ของเจ้าหน้าที่ประสบเหตุในขณะปฏิบัติงาน

2) การปฏิบัติหน้าที่ โดยใช้กำลัง การปฏิบัติหน้าที่จับกุมหรือการควบคุม มีข้อควรพิจารณาในการใช้กำลัง ดังต่อไปนี้⁶²

(1) การใช้กำลังอย่างมีเหตุผล การพิจารณาตัดสินใจในการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะ หากเกิดเหตุการณ์เฉพาะหน้าขึ้น การพิจารณาตัดสินใจจึงเป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก เพราะถ้าลังเลใจ ล่าช้า อาจหมายถึงการบาดเจ็บหรือถึงขั้นสูญเสียชีวิตของตนเอง ผู้ร่วมงาน ตลอดจนประชาชนผู้บริสุทธิ์ได้ การตัดสินใจใช้กำลังของเจ้าหน้าที่จึงต้องอยู่บนพื้นฐาน การใช้กำลังเท่าที่จำเป็นในขณะที่เผชิญกับเหตุการณ์เท่านั้น ซึ่งเจ้าหน้าที่จะต้องกระทำไปให้สมควรแก่เหตุโดยคำนึงถึงอาการกริยา อาวุธและความร้ายแรงของอาวุธ กำลังและความจำเป็น

(2) การใช้กำลังเพื่อยับยั้ง การจับด้วยกำลังกายต้องกระทำไปเพื่อเป็นการยับยั้ง โดยเจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการจับกุมต้องดำเนินการภายในขอบเขตที่กฎหมายให้อำนาจ⁶³

2.4.4 แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจับกุม กรณีความผิดซึ่งหน้า

แนวความคิดในเรื่องการจับกุมกรณีความผิดซึ่งหน้านั้น นับว่าเป็นแนวคิดที่ถูกบัญญัติขึ้นเพื่อเป็นการรองรับการใช้อำนาจของรัฐ ซึ่งความหมายของ “การกระทำผิดซึ่งหน้า” ถูกนิยามไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 80⁶⁴ กล่าวคือ เป็นความผิดที่กำลังกระทำหรือพบเห็นในอาการใด ๆ ซึ่งแทบไม่มีความสงสัยเลยว่าเขาได้กระทำความผิดมาแล้วสุด ๆ โดยถือว่าการจับกุมนั้นเป็นการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ในกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วน ดังนั้นการจับกุมในกรณีความผิดซึ่งหน้า จึงเป็นข้อยกเว้นที่สำคัญในการใช้อำนาจในการจับกุมของเจ้าพนักงานที่บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งผู้จับต้องพิจารณาว่ามีหลักฐานตามสมควรเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่าผู้นั้นเป็นผู้กระทำความผิดหรือมีเหตุแห่งการจับหรือไม่ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้รับการยอมรับทั้งประเทศไทยและต่างประเทศ⁶⁵

⁶² วีรพล กุลบุตร. (2550). *ยุทธวิธีตำรวจ*. กรุงเทพฯ: อานันท์รุ่งพัฒนา. หน้า 5.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 6.

⁶⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. มาตรา 80.

⁶⁵ อมรเทพ เมืองแสน. (2563). มาตรการทางกฎหมายในการตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงาน ในกรณีการจับในความผิดซึ่งหน้า. *วารสารการเมืองการปกครอง*, มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, หน้า 68.

แต่อย่างไรก็ตามแนวคิดและหลักเกณฑ์ในการจับนั้น ต่างมีหลักเกณฑ์ที่คล้ายและแตกต่างกันออกไป ทั้งเรื่องนิยามความหมายและขอบเขตของการจับ รวมถึงการให้อำนาจเจ้าหน้าที่ของรัฐในการจับกุม ผู้กระทำความผิด อันสืบเนื่องมาจากกระบวนการยุติธรรมของรัฐแต่ละรัฐนั้น มีความเสรีทางประชาธิปไตย และมีความแตกต่างของแต่ละรัฐไม่เท่ากัน⁶⁶

2.4.5 หลักปฏิบัติทางยุทธวิธี

ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 คำว่า “ยุทธวิธี” (น.) หมายความว่า วิธีและอุบายของการรบ นอกจากนี้ยังมีการให้ความหมายว่ายุทธวิธีบัญญัติมาจาก (Tactics) หมายถึง “วิธีการจัดการระบวนทัพเพื่อให้ได้ชัยชนะในการสู้รบหรือเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ เฉพาะหน้าหรือเฉพาะอย่าง ส่วนคำว่า “Tactics” ก็มาจากคำกรีกเช่นกัน คือ Tactikos “เกี่ยวกับการจัด” ซึ่งมาจากรากศัพท์ว่า Tassein “จัด” อันเป็นที่มาของความหมายว่า “การจัดการระบวนทัพ” จึงเห็นได้อย่าง ชัดเจนว่าคำคู้เริ่มใช้ ในความหมายเกี่ยวกับการทหารก่อนที่จะนำไปใช้ในวงการอื่น ดังนั้น ยุทธวิธี (กลวิธี) หมายถึง วิธีการในระดับรายละเอียดที่นำไปใช้เพื่อดำเนินการตามแผน ยุทธศาสตร์หรือ แผนกลยุทธ์ที่วางไว้แล้ว

2.4.6 หลักการใช้กำลังของไทย

องค์การสหประชาชาติได้มีการกำหนด Code of Conduct for Law Enforcement Officials (United Nations Publications: Rights and Permissions, 1979)⁶⁷ ในวันที่ 17 ธันวาคม 2522 ที่ประชุมใหญ่ สหประชาชาติ กำหนดกรอบการใช้กำลัง (Use of Force) มติที่ 34/169 ซึ่งกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐทำ การใช้กำลังได้เฉพาะกรณีที่ยจำเป็น และเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่เท่านั้น การใช้กำลังของ เจ้าหน้าที่ต้องมีการใช้ดุลพินิจที่ไม่เกินกว่าเหตุ หรือ ได้สัดส่วนกับพฤติการณ์ ซึ่งต่อมา UN Congress ได้มีการรับรอง Basic Principles of the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials⁶⁸ (The Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, 1990) ที่มีรายละเอียดมากขึ้น

⁶⁶ หยาตฝน ชูแสง. (2559). *หลักการรับฟังพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยมิชอบ : ศึกษาเปรียบเทียบ สถานะของพยานหลักฐานที่ได้มาโดยเอกชนกับกรณีที่ได้มาโดยเจ้าหน้าที่รัฐ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 28.

⁶⁷ Office of Justice Programs U.S. Department of Justice. (2023). *Code of Conduct for Law Enforcement Officials*. (Online). Available: <https://www.ojp.gov/ncjrs/virtual-library/abstracts/code-conduct-law-enforcement-officials>. [2023, May 29].

⁶⁸ United Nations. (2023). *Basic Principles of the Use of Force and Firearms by Law Enforcement Officials*. (Online). Available: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-use-force-and-firearms-law-enforcement>. [2023, May 29].

โดยเป็นแนวทางให้ประเทศสมาชิกต้องนำไปปฏิบัติตาม เพื่อให้สอดคล้องและปรับใช้กับข้อกำหนดของประเทศสมาชิกต่าง ๆ ซึ่งในปัจจุบันได้มีการนำเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนเข้ามาอธิบายในฐานของกฎหมาย (Human Rights Law) รวมถึงการนำไปใช้กับกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เป็นไปตามหลักสากลและหลักสิทธิมนุษยชน⁶⁹

หลักการใช้กำลังในประเทศไทย สามารถแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 การกระทำของผู้ต้องสงสัยหรือผู้กระทำผิด แบ่งออกเป็น 3 ระดับ

- 1) บุคคลผู้ที่ปฏิบัติตาม
- 2) บุคคลผู้ที่ขัดขืน
- 3) บุคคลผู้ที่ตอบโต้

โดยเจ้าหน้าที่จะต้องให้ผู้กระทำผิดลงมือกระทำความผิดก่อน เจ้าหน้าที่จึงจะสามารถเข้าระงับเหตุ โดยใช้วิธีการและเครื่องมือที่เหมาะสม

ส่วนที่ 2 เจ้าหน้าที่จะต้องเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือที่ยุทธวิธีที่เหมาะสมและได้สัดส่วนกับการกระทำความผิด มิเช่นนั้นอาจเป็นการใช้กำลังเกิดความจำเป็น

ส่วนที่ 3 เจ้าหน้าที่จะต้องเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือทางยุทธวิธีที่เหมาะสมต่อพฤติการณ์ หากเลือกเครื่องมือสำหรับการตอบโต้การกระทำความผิดเจ้าหน้าที่อาจได้รับอันตรายหรืออาจไม่ปลอดภัย

ส่วนที่ 4 เจ้าหน้าที่ควรทำการเจรจา ออกคำสั่ง หรือสื่อสารเบื้องต้น ก่อนใช้กำลังในการระงับเหตุ ซึ่งอาจส่งผลให้เกิดการบาดเจ็บและความสูญเสียต่อชีวิต โดยได้มีการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ใช้อาวุธเพื่อตอบโต้ ออกเป็น 2 ส่วน หลัก ๆ ได้แก่

1) การตอบโดยปราศจากอาวุธ เช่น การควบคุมด้วยวิธี จับ หัก ท่วม ลีอก กดจุกให้เจ็บ เป็นต้น

2) การตอบโต้โดยใช้อาวุธ (อาวุธไม่ถึงตาย) เช่น กระบองยุทธวิธี สเปรย์พริกไทย กระสุนยาง และอุปกรณ์ช็อตไฟฟ้า เป็นต้น

ทั้งนี้ ในการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ หากผู้กระทำผิดหรือผู้ต้องหาได้รับบาดเจ็บ เจ้าหน้าที่ผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์ต้องทำการปฐมพยาบาลเบื้องต้นเพื่อรักษาชีวิตของผู้กระทำผิดหรือผู้ต้องหา ก่อนที่จะดำเนินการอย่างอื่นต่อไป ซึ่งเป็นไปตามหลักสิทธิมนุษยชนและหลักสิทธิของเหยื่อ⁷⁰

⁶⁹ สิทธิวัฒน์ เถลิ้มยศ. (2565). นโยบายรัฐเกี่ยวกับระดับการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจไทย: แนวทางการปฏิบัติเพื่อคลี่คลายความรุนแรงอาชญากรรม. *วารสารวิชาการ บัณฑิตวิทยาลัยสวนดุสิต*, 18 (1) ประจำเดือนมกราคม - เมษายน 2565, หน้า 235.

⁷⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 236.

ระดับการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ (Use of Force)

เจ้าหน้าที่ตำรวจในฐานะผู้บังคับใช้กฎหมาย ซึ่งสามารถใช้กำลังและอาวุธในการเข้าระงับเหตุหรือคลี่คลายสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ยุติลงโดยเร็ว แต่ก็ไม่ใช่ว่าจะใช้ได้ตามอำเภอใจ จะต้องรู้ตัวเองว่าจะใช้ได้เมื่อใดมีความจำเป็น และอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายหรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้ การใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจอยู่ภายใต้กรอบของกฎหมายและหลักมนุษยธรรม จึงต้องมีแนวทาง เป็นหลักในกระบวนการตัดสินใจเพื่อเรียงลำดับขั้นตอน ลำดับความคิดให้ถี่ถ้วนก่อนตัดสินใจใช้กำลัง ก่อนจะพลาดพลังถูกดำเนินคดีอาญาหรือสอบสวนทางวินัย ซึ่งแนวทางการใช้กำลังที่ว่านั้นจะต้องง่ายแก่การเข้าใจ ซึ่งเป็นไปตามหลักเหตุผล เมื่อฝึกปฏิบัติจนเคยชินก็จะช่วยให้การปฏิบัติเป็นไป โดยสัญชาตญาณ เพราะแนวทางการปฏิบัติดังกล่าว ได้ถูกเขียนขึ้นจากสามัญสำนึกของมนุษย์เมื่อเผชิญ เหตุการณ์คับขันเพื่อบังคับการตัดสินใจ “คิดก่อนทำ” เนื่องจากเกี่ยวกับความเป็นความตาย และสามารถขยายผลให้เหตุการณ์นั้นรุนแรงขึ้นได้⁷¹

ความหมายของระดับการใช้กำลัง

ระดับการใช้กำลัง หมายถึง แนวความคิดหรือกรอบปฏิบัติเกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการใช้กำลังและอาวุธของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อใช้เป็นแนวทางในการริเริ่มใช้กำลังหรืออาวุธให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ กรอบของกฎหมายและผลสัมฤทธิ์ในการควบคุมเหตุการณ์ ระดับการใช้กำลังจึงมีลักษณะเป็นหลักเกณฑ์การปฏิบัติที่มีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนไปตามสถานการณ์

ความสำคัญของระดับการใช้กำลัง

1) เจ้าหน้าที่ตำรวจมีความจำเป็นในการใช้กำลังหรืออาวุธให้พอสมควรแก่เหตุ ภายใต้กรอบของกฎหมาย ไม่ให้รุนแรงเกินกว่าเหตุเพราะอาจถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่ง อาญา และวินัย ตลอดจนทำให้เสียภาพพจน์เกิดเป็นเงื่อนไขให้ประชาชนเกลียดชังตำรวจ

2) การใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ หากไม่ถูกต้องตามแนวคิดในการแก้ไขปัญหา อาจทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรง ทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจ เหยื่อหรือประชาชนเสียชีวิตหรือได้รับบาดเจ็บ โดยไม่จำเป็น

3) การเข้าจัดการกับเหตุการณ์คับขันต่าง ๆ เช่น คนร้ายจี้ตัวประกัน เพื่อหลบหนีนั้น หากเจ้าหน้าที่ตำรวจริเริ่มใช้กำลังรุนแรงทันที เช่น ใช้อาวุธปืนยิงทันทีอาจทำให้ การแก้ปัญหายากขึ้น⁷²

หลักพื้นฐานของระดับการใช้กำลัง

⁷¹ ฝ่ายพัฒนาหลักสูตร 2 สำนักการศึกษาและประกันสุขภาพ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. (2561). *คู่มือยุทธวิธีตำรวจสำหรับครูฝึก*. กรุงเทพฯ: กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. หน้า 6.

⁷² เรื่องเดียวกัน, หน้า 7.

เจ้าหน้าที่ตำรวจต้องแสดงตนก่อนการใช้อาวุธและต้องแจ้งเตือนให้ทราบล่วงหน้าว่าจะมีการใช้อาวุธ เว้นแต่การดำเนินการดังกล่าวอาจทำให้เจ้าหน้าที่ตำรวจหรือบุคคลอื่น เสี่ยงที่จะได้รับอันตรายแก่ชีวิตหรือแก่ร่างกาย หรือเป็นที่ชัดเจนว่าไม่มีความเหมาะสมหรือจำเป็นที่ต้องดำเนินการดังกล่าวในสถานการณ์เช่นนั้น

ระดับการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

การใช้กำลังหรืออาวุธของเจ้าหน้าที่ตำรวจให้เป็นไปตามสถานการณ์และพฤติการณ์ของ คนร้ายและสภาพแวดล้อมจากเบาไปหาหนัก ซึ่งสามารถแบ่งขั้นตอนการตัดสินใจ ในการใช้กำลังเป็น 6 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 การปรากฏตัวของตำรวจ เมื่อตำรวจไปถึงที่เกิดเหตุผู้ที่จะ กระทำผิดบางรายก็ อาจจะล้มเลิกการทำผิด หรืออาจให้ความร่วมมือด้วยดีโดยไม่ต้องออกคำสั่ง เช่น การจอดรถ ในที่ห้ามจอด การลักลอบ ระบาย การทะเลาะวิวาท ถ้าคนร้ายยังไม่หยุดให้ตำรวจใช้กำลังระดับต่อไป

ระดับที่ 2 การใช้คำสั่งด้วยวาจา ตำรวจใช้คำพูดสั่งคนร้ายให้ยอมเลิก การกระทำที่เป็น ความผิดหรือการทำร้าย หากยอมปฏิบัติตามคำสั่งต้องไม่ใช้กำลัง ถ้าไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งให้ใช้กำลัง ในระดับเหมาะสม

ระดับที่ 3 การใช้เทคนิคการควบคุมด้วยกายภาพ เมื่อคนร้ายไม่ปฏิบัติตามคำสั่งด้วยวาจาแต่แรก ตำรวจอาจใช้เทคนิคการควบคุมตัวด้วยมือเปล่าหรือการกดจุด ถ้าหากขัดขืน ไม่ยินยอมให้ใช้กำลัง ในระดับที่เหมาะสมต่อไป

ระดับที่ 4 การใช้เทคนิคตอบโต้อย่างรุนแรง คนร้ายไม่ปฏิบัติตามคำสั่ง และเข้าโจมตีทำร้าย ตำรวจแต่ไม่ใช้อาวุธ ให้ป้องกันตนเองได้โดยไม่ใช้อาวุธเช่นกัน คือ การชก การเตะ การทุ้ม การทำให้หมดสติ หรือการใช้สารทำให้เกิดอาการระคายเคือง

ระดับที่ 5 การใช้อาวุธที่ไม่ถึงตาย คนร้ายใช้อาวุธและอาจทำอันตราย ขึ้นบาดเจ็บหรือเสียชีวิต และไม่หยุดการกระทำหลังจากถูกแจ้งเตือน ให้เจ้าหน้าที่ตำรวจพิจารณาตอบโต้ได้ ทั้งรูปแบบไม่ใช้อาวุธและใช้อาวุธที่ไม่ถึงตาย ได้แก่ การใช้กระบอง เครื่องช็อตไฟฟ้า กระสุนยาง ปืนยิงคาบ่า ยิงแกม กระสุนยาง โล่กันกระสุน หากพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สามารถหยุดหรือควบคุม คนร้ายได้ให้ใช้กำลังขั้นต่อไป

ระดับที่ 6 การใช้กำลังขั้นเด็ดขาดหรือการใช้อาวุธปืน คนร้ายใช้อาวุธทำอันตรายเจ้าหน้าที่ ตำรวจ หรือบุคคลอื่นที่เสี่ยงต่อการได้รับอันตรายแก่ร่างกายหรือเสียชีวิตและไม่หยุดการกระทำ

หลังจากถูกแจ้งเตือน เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีอื่นเพื่อหยุดยั้งอันตรายที่กำลังจะเกิดขึ้นภายในเวลาอันจำกัด ให้ใช้อาวุธปืนยิงเพื่อหยุดยั้งการกระทำของคนร้าย⁷³

สิ่งจำเป็นที่ควรคำนึงถึง ว่าระดับการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่ตำรวจนั้น ยึดหลักกฎหมายเรื่องการป้องกันเป็นเหตุผลในการตัดสินใจ เนื่องจากการป้องกันตัวเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติเอง หรือผู้อื่นให้พ้นจากอันตราย ซึ่งเกิดจากการกระทำที่ฝ่าฝืนกฎหมาย และอันตรายนั้นใกล้จะถึง และได้กระทำไปพอสมควรแก่เหตุ ซึ่งในการตัดสินใจจะต้องพิจารณาถึงความรุนแรงของอาวุธ ปฏิบัติการ และจำนวนคนร้าย และสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงอาวุธของเจ้าหน้าที่ตำรวจที่มีหรือใช้อยู่ในขณะนั้นด้วย ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ชัดว่าจะใช้กำลังในระดับใดและต้องไม่เกินกว่าเหตุด้วย โดยมีต้องเริ่มต้น ในระดับที่ 1 เสมอไป อาจจะเริ่มที่ระดับใดก็ได้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ซึ่งสถานการณ์ที่กล่าวมาข้างต้น คือ อาวุธ ปฏิบัติการ จำนวนคนร้ายและอาวุธของเจ้าหน้าที่ที่มีหรือใช้อยู่ในขณะนั้น และในทางกลับกันระดับการใช้กำลังของเจ้าหน้าที่อาจลดลงได้ ตามลักษณะความรุนแรงของคนร้ายในเรื่องอาวุธ ปฏิบัติการ จำนวนคนร้าย และอาวุธของเจ้าหน้าที่⁷⁴

ยุทธวิธีในการจับกุม

การจับ หมายถึง การที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองหรือตำรวจ หรือราษฎรใช้อำนาจตามกฎหมายจับผู้กระทำความผิดหรือสงสัยว่ากระทำความผิดทางอาญา หรือจับตามหมายจับเพื่อนำตัวผู้ถูกจับ ไปจัดการตามกฎหมาย

1) หลักพื้นฐานของการจับ

(1) เป็นการป้องกันมิให้ผู้กระทำความผิดหลบหนี หรือต่อสู้ขัดขวางการจับกุมของเจ้าพนักงานตำรวจ

(2) เป็นมาตรการหนึ่งในการป้องกันและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนทั่วไป

(3) เจ้าพนักงานตำรวจผู้จับกุมต้องรู้ข้อมูลพื้นฐานและพฤติกรรมของคนร้าย ที่กระทำความผิดให้มากที่สุด

⁷³ ฝ่ายพัฒนาหลักสูตร 2 สำนักการศึกษาและประกันสุขภาพ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 71. หน้า 8.

⁷⁴ ฝ่ายพัฒนาหลักสูตร 2 สำนักการศึกษาและประกันสุขภาพ กองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. อ่างแล้วเชิงอรรถที่ 71. หน้า 9.

(4) ในการดำเนินการจับกุมเจ้าพนักงานตำรวจจะต้องแจ้งให้ผู้ที่จะถูกจับ ทราบว่าเขาจะต้องถูกจับ และสั่งให้ผู้ถูกจับไปยังที่ทำการของพนักงานสอบสวน แห่งท้องที่ที่ถูกจับพร้อมด้วยผู้จับ เว้นแต่สามารถนำไปที่ทำการของพนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบได้ในขณะนั้น⁷⁵

2.5 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการลงโทษ

2.5.1 ทฤษฎีการลงโทษทางอาญา⁷⁶

โทษทางอาญา คือสิ่งที่รัฐกระทำต่อบุคคลหรือประชาชนที่กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐ โดยเป็นกฎหมายที่มีลักษณะในทางอาญา อาจจะเป็นประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นที่มีลักษณะและบทลงโทษในทางอาญา ส่วนบทลงโทษทางอาญานั้นมีมาตั้งแต่สมัยยุคโบราณ เป็นแนวคิดในเรื่องการปฏิบัติต่อผู้ก่อความไม่สงบในสังคม แต่บทลงโทษในทางอาญานับจากอดีตจนถึงปัจจุบันมีความแตกต่างกันโดยขึ้นอยู่กับยุคสมัย สภาพสังคม ความเชื่อ จารีตประเพณี และวิถีชีวิตของคนในสังคม แต่เดิมบทลงโทษในทางอาญาจะเป็นการลงโทษเพื่อให้เจ็บปวด โดยมีแนวคิดมาจากการแก้แค้นทดแทนและการข่มขู่ยับยั้ง ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการตัดผู้กระทำความผิดออกไปจากสังคมให้เกิดความเกรงกลัวต่อการกระทำความผิดของตน แต่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้กระทำผิดได้ ต่อมาเมื่อมีวิวัฒนาการเพิ่มมากขึ้น บทลงโทษทางอาญาแต่ละทฤษฎีจึงมีแนวคิดและวัตถุประสงค์ในการลงโทษที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งทฤษฎีการลงโทษผู้กระทำความผิดในทางอาญาที่สำคัญสามารถแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน⁷⁷

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทน (Retributive Theory) เกิดมาจากระบบการเมืองการปกครอง ศาสนา และระบบสังคมในสมัยอดีต โดยผู้ที่มีอำนาจปกครอง ใช้วิธีการลงโทษผู้กระทำความผิดให้ได้รับโทษ ในลักษณะตาต่อตาฟันต่อฟัน โดยใช้วิธีการที่รุนแรง เช่น การประหารชีวิต การลงทัณฑ์หรือการทรมานร่างกายผู้กระทำความผิดด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้สาสมกับความผิดที่ผู้กระทำความผิดได้กระทำลงไป และเพื่อให้ผู้กระทำความผิดให้การรับสารภาพและทำให้รู้สำนึกถึงความผิดในทีตนได้ก่อขึ้น ทฤษฎีดังกล่าวมีแนวคิดมาจากสำนักอาชญาวิทยาดั้งเดิม โดยเชื่อว่าบุคคลจะกระทำการใด ย่อมมาจาก

⁷⁵ ฝ่ายพัฒนาหลักสูตร 2 สำนักการศึกษาและประกันสุขภาพ กองบัญชาการการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. อ้างแล้ว เจริญอรุณที่ 71. หน้า 31.

⁷⁶ ปราโมทย์ เสริมศิริธรรม. (2564). *หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษทางอาญา ภายใต้โครงการสนับสนุนสารสนเทศเพื่อการทำงานของสมาชิกวุฒิสภา* พิมพ์ครั้งที่ 1. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า. หน้า 14.

⁷⁷ ฌ็อง-ฌัก อ็องรี. (2554). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา*. ในเอกสารประกอบการสอนชุดกฎหมายและอาชญาวิทยา ชั้นสูง หน่วยที่ 6 สาขาวิชา นิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 12-17.

เจตจำนงเสรี (Free Will) ในการที่จะคิด ตัดสินใจ และกระทำการของตนเอง ประกอบกับมนุษย์มีความสามารถในการใช้เหตุผล เมื่อตัดสินใจทำสิ่งใดลงไปแล้วจะต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตนอย่างเต็มที่ เมื่อกระทำผิดจึงต้องรับผิดชอบต่อความผิดและสมควรได้รับการลงโทษ

2) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง⁷⁸

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง (Deterrence Theory)⁷⁹ มีความเชื่อพื้นฐานที่ว่า การกระทำผิดที่เกิดขึ้นไปแล้วไม่สามารถย้อนกลับไปไม่ให้เกิดการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นได้ เมื่อเกิดการกระทำผิดขึ้น จึงควรรหาทางป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะเดิมเกิดขึ้นมาอีก ซึ่งดีกว่าการมุ่งที่จะแก้แค้นทดแทน ดังนั้น แนวคิดนี้จึงเห็นว่าสังคมควรที่จะใช้วิธีการลงโทษเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดความผิดในลักษณะเดิมขึ้นอีก โดยใช้วิธีการลงโทษเป็นการข่มขู่บุคคลในสังคมให้เกิดความเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับและไม่กล้าที่จะลงมือกระทำความผิด จึงถือว่าเป็นการปลูกฝังศีลธรรมให้แก่บุคคลในสังคมไปในตัว ซึ่งตามแนวคิดของสำนักอาชญาวิทยาแนวปฏิฐานนิยม ซีซาร์ ลอมโบรโซ เป็นการนำวิทยาศาสตร์มาใช้ในการศึกษาผู้กระทำผิด เพื่อหาแนวทางการป้องกันให้กับสังคม โดยมีความเชื่อว่า หากทราบว่าผู้กระทำผิดมีลักษณะเช่นไรก็สามารถที่จะหาทางป้องกันได้ด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อเป็นการป้องกันมิให้บุคคลนั้นเป็นอันตรายต่อสังคม

เหตุผลในการสนับสนุนทฤษฎีการลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้ง

ซีซาร์ เบ็คคาเรีย ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการลงโทษเพื่อการยับยั้ง ไว้ในหนังสือชื่อ “On Crimes and Punishments”⁸⁰ ดังนี้

(1) การลงโทษมีความจำเป็น เนื่องจากมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวและพร้อมที่จะฝ่าฝืนสัญญาประชาคม หากสิ่งนั้นเกิดประโยชน์ต่อส่วนตัว ซึ่ง ซีซาร์ เบ็คคาเรีย มีความเห็นว่า มนุษย์ทุกคนสามารถมีพฤติกรรมอาชญากรได้เสมอ

(2) เมื่อเป็นเช่นนั้น การลงโทษจึงไม่ควรไม่ควรปฏิเสธต่อความเห็นแก่ตัวของมนุษย์ แต่ควรส่งเสริม “แรงจูงใจ” ไม่ให้ประโยชน์ของมนุษย์ถูกทำลายโดยกฎหมาย

(3) การลงโทษควรมีไว้เพื่อเป็นการป้องกัน โดยใช้แนวความคิดเรื่องการข่มขู่ยับยั้งซึ่งมีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการคือ

⁷⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 19-28.

⁷⁹ ฉันทรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 77, หน้า 30-35.

⁸⁰ Cesare Beccaria. (1985). *On Crimes and Punishments*. with notes and introduction by David Young Indianapolis, IN: Kackett The selection here has been abridged from the original. อ้างถึงใน ฉันทรัฐวัฒน์ สุทธิโยธิน. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 77, หน้า 30-35.

(3.1) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยเฉพาะหรือป้องกันโดยเฉพาะ เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิดเป็นรายบุคคลเพื่อเป็นการยับยั้งไม่ให้ผู้กระทำความผิดหวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก

(3.2) การลงโทษเพื่อข่มขู่ยับยั้งโดยทั่วไปหรือป้องกันโดยทั่วไป เป็นการลงโทษเพื่อให้เป็นแบบอย่างของสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความเกรงกลัวโทษจากการกระทำความผิดและไม่คิดที่จะกระทำความผิดขึ้นอีก

เงื่อนไขของการข่มขู่ยับยั้ง มีอยู่ 2 ประการ คือ

1. การลงโทษจะต้องได้สัดส่วนกับอาชญากรรม หมายถึง โทษที่ผู้กระทำความผิดได้รับจะต้องมีความเหมาะสมกับความหนักเบาของการกระทำความผิดนั้น

2. สาธารณชนจะต้องรับรู้และมีความเข้าใจอย่างแน่ชัดเกี่ยวกับการลงโทษนั้น หมายถึง การลงโทษผู้กระทำความผิดต้องทำในที่เปิดเผยและควรให้สาธารณชนได้รับรู้ เพื่อก่อให้เกิดความเกรงกลัวต่อโทษที่จะได้รับ

3) ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู

ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory)⁸¹ เกิดขึ้นในยุคที่มีการตื่นตัวทางวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่า ปฏิฐานนิยม ซึ่งใช้วิธีการศึกษาเชิงประจักษ์ ได้จากการสังเกต ทดลอง โดยลอมโบรโซกาโรฟาโลและเฟอร์รี นักอาชญาวิทยาชาวอิตาลีเห็นว่าการศึกษารื่องเกี่ยวกับอาชญากรรมและการกระทำความผิด ควรใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ โดยศึกษาเป็นรายบุคคลเพื่อค้นหาสาเหตุและนำผลที่ได้ไปใช้ในการแก้ไขการกระทำความผิด ตลอดจนการปรับปรุงวิธีการการลงโทษให้เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดให้มากที่สุด ดังนั้น ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู จึงมีแนวคิดว่าการลงโทษควรมีไว้สำหรับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ให้สามารถกลับตัวเป็นคนดีและไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก ประกอบกับเป็นความพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดสามารถหวนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ตามปกติ จึงต้องมีการศึกษาเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ เพื่อให้เพียงพอที่ผู้กระทำความผิดจะสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้ รวมถึงความพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำความผิดไม่รู้สึกลบมด้อยจากการรับโทษ สำหรับหลักการลงโทษตามทฤษฎีดังกล่าวที่มีความสำคัญควรปฏิบัติ ประกอบด้วย 5 ประการ ดังนี้

(1) หลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้กระทำความผิดต้องประสบกับสิ่งที่ทำลายคุณลักษณะประจำตัวของเขา

(2) ให้ใช้วิธีการอื่นแทนการลงโทษจำคุกระยะสั้นโดยหันมาใช้วิธีการอย่างอื่นแทนโทษจำคุก เนื่องจากการลงโทษจำคุกระยะสั้นไม่สามารถทำให้บรรลุดัตถุประสงค์ในการกระทำความผิด ประกอบกับการลงโทษจำคุกระยะสั้นจะทำให้ผู้กระทำความผิดกลายเป็นผู้ร้ายถาวร อีกทั้งยังได้เรียนรู้

⁸¹ ฌ็อง-ฌัก อูทริโยติน. อ้างแล้ว เจริงอรรถที่ 77. หน้า 34.

พฤติกรรมชั่วร้ายจากในคุกติดตัวกลับมาอีกด้วย ดังนั้นจึงควรใช้วิธีการอื่นที่สามารถใช้แทนการลงโทษจำคุกระยะสั้นได้ เช่น การกักขังแทนค่าปรับ การรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ และการคุมความประพฤติ เป็นต้น⁸²

(3) การลงโทษต้องเหมาะสมกับการกระทำผิดเป็นรายบุคคล เป็นการกำหนดโทษและการพิจารณาความหนักเบาในการลงโทษ ซึ่งขึ้นอยู่กับระยะเวลาในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด จึงต้องมีการลงโทษที่เหมาะสมกับตัวบุคคลผู้กระทำผิดว่าควรได้รับการแก้ไขอย่างไร⁸³

(4) เมื่อผู้กระทำผิดได้แก้ไขปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นแล้วก็ให้หยุดการลงโทษ หากผู้กระทำผิดสามารถแก้ไขปรับปรุงตนเองได้แล้ว ควรจะระงับโทษ โดยหาวิธีการอื่นมาควบคุม เช่น การพักการลงโทษ เป็นต้น

(5) ให้มีการปรับปรุงการลงโทษระหว่างที่มีการคุมขัง ในระหว่างที่ผู้กระทำผิดได้รับโทษนั้น ควรมีการฝึกสอนการประกอบอาชีพ การให้ความรู้ในเรื่องที่จำเป็นต่อการกลับไปดำรงชีวิตในสังคม เมื่อผู้กระทำผิดพ้นการลงโทษไปแล้วจะสามารถกลับไปประกอบอาชีพและเลี้ยงตนเองได้ โดยไม่หวนกลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก⁸⁴

2.5.2 หลักแห่งความได้สัดส่วน

หลักความได้สัดส่วน (Der Grundsatz der Verhältnismäßigkeit) ตามหลักกฎหมายเยอรมัน ถือเป็นหลักกฎหมายทั่วไป และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวางในสหภาพยุโรป โดยหลักการดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากหลักความยุติธรรม สำหรับสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีแล้วหลักความได้สัดส่วนมีความสำคัญอย่างยิ่งกับศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ โดยนำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาในกรณีที่มีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ตลอดจนการนำมาปรับใช้กรณีการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำในทางปกครองที่เป็นการแทรกแซงสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งศาลปกครองสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนีได้นำมาใช้เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายมานานแล้ว สำหรับสาระสำคัญของหลักความได้สัดส่วน มีสาระสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ⁸⁵

⁸² ฌ็องว์แต็ง สุทธิโยธิน. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 77. หน้า 34.

⁸³ ฌ็องว์แต็ง สุทธิโยธิน. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 77. หน้า 35.

⁸⁴ ฌ็องว์แต็ง สุทธิโยธิน. อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 77. หน้า 35.

⁸⁵ สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2558). *การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนด้านการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม*. เอกสารวิชาการอบรม หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ 3 วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ. หน้า 4.

1) ความเหมาะสม (Geeignetheit) หมายถึง มาตรการหรือวิธีการอันใดอันหนึ่ง จะสามารถทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่มุ่งหมายได้หรือไม่ โดยมาตรการที่รัฐเลือกใช้จะต้องเป็นมาตรการที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่ามีความเป็นไปได้ที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว

2) หลักความจำเป็น (Erforderlichkeit/Notwendigkeit) หมายถึง มาตรการหรือวิธีการที่เหมาะสมที่รัฐเลือกนั้นจะมีความจำเป็นเมื่อไม่สามารถที่จะเลือกมาตรการอื่นใดที่มีผลเช่นเดียวกับมาตรการที่เลือก อีกทั้งมาตรการที่เลือกนั้นจะต้องมีผลกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานน้อยที่สุด

3) หลักความได้สัดส่วนในความหมายอย่างแคบ (Verhältnismäßigkeit im engeren Sinne) หมายถึง มาตรการหรือวิธีการที่รัฐเลือกนั้น นอกจากจะเป็นมาตรการที่มีความเหมาะสมและจำเป็นแล้ว รัฐจะต้องชั่งน้ำหนักระหว่างประโยชน์มหาชนที่จะได้รับกับประโยชน์เอกชนที่จะเสียไป เนื่องจากปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าว⁸⁶

2.5.3 หลักการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวความคิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดอาญา ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสัมพันธภาพที่ดีระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์ในสังคม จึงจำเป็นต้องเยียวยาด้วยวิธีการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้รับการชดเชยจากผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นวิธีการช่วยให้ผู้กระทำความผิดได้เห็นถึงต้นเหตุและผลกระทบที่เกิดจากการกระทำของตนเอง อีกทั้งได้รับผิดชอบต่อการกระทำผิดดังกล่าว โดยเน้นสร้างความเข้าใจแก่ชุมชนหรือบุคคลรอบข้าง เพื่อให้เกิดสวัสดิภาพของชุมชนและการป้องกันอาชญากรรมขึ้น

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) จึงเป็นการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรม หรือเรียกอีกอย่างว่าเป็นการนำมาตรการอื่นมาใช้แทน และสามารถใช่วิธีการดังกล่าวได้ในชั้นเจ้าพนักงานตำรวจ ชั้นพนักงานอัยการ หรือชั้นศาลก็สามารถทำได้ โดยสามารถแบ่งวัตถุประสงค์ในการเบี่ยงเบนคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมได้ดังนี้

1) เพื่อเลียงการดำเนินคดีและวิธีการลงโทษ ซึ่งทำให้ผู้กระทำความผิดถูกตัดรอกจากสังคม

2) เพื่อเลียงโทษทางอาญาที่ไม่เหมาะสมกับผู้กระทำความผิดบางประเภท เช่น ความผิดฐานเสพยาเสพติด รัฐจึงได้กำหนดใช้พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดขึ้น โดยมุ่งเน้นในการบำบัดรักษาการติดตามเสพติดของผู้เสพมากกว่าการลงโทษทางอาญา

3) เพื่อลดปริมาณคดีและลดความแออัดของผู้ต้องหาในเรือนจำ⁸⁷

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

⁸⁷ เสวียง แก้วทอง. (2563). *ปัญหาและอุปสรรคในการออกคำสั่งเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของเจ้าพนักงานตำรวจศาล หลักสูตร "ผู้พิพากษาหัวหน้าศาล"*. เอกสารวิชาการส่วนบุคคล วิทยาลัยข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม รุ่นที่ 19 สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. หน้า 9-10.

หลักการสำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในทางอาญา ประกอบด้วยแนวคิด ดังต่อไปนี้

1) แนวคิดที่ว่าอาชญากรรมไม่เป็นเพียงการฝ่าฝืนกฎหมายและละเมิดบรรทัดฐานของสังคม จะต้องลงโทษผู้กระทำผิดเท่านั้น เนื่องจากการกระทำผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธภาพระหว่างบุคคลและความสมานฉันท์

2) แนวคิดที่ว่ากระบวนการยุติธรรมไม่ควรมุ่งเน้นเฉพาะการจับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษ โดยมุ่งผลของการแก้แค้นทดแทน ช่มชู้ยับยั้ง และตัดโอกาสเพื่อไม่ให้กระทำผิดซ้ำอีกเท่านั้น โดยต้องมุ่งเน้นในเรื่องของการฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำผิดให้แก่สังคม

3) แนวคิดที่ว่ารัฐไม่ควรมุ่งเน้นเรื่องการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคมเพียงอย่างเดียว แต่ควรให้โอกาสเหยื่ออาชญากรรม ผู้กระทำผิดและชุมชน มีโอกาสร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหา

4) เสริมสร้างแนวคิดพื้นฐานใหม่ (Restorative Justice) ให้แก่บุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เมื่อเกิดการกระทำความผิดขึ้น บุคลากรต้องมีแนวคิดพื้นฐานเปลี่ยนไปจากเดิม ควรมุ่งเน้นไปที่ความเสียหายหรือผลกระทบที่เกิดขึ้น การแก้ไขเยียวยาให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร ผู้ใดควรจะเป็นคนแก้ไขปัญหา และแก้ไขด้วยวิธีการใด⁸⁸

สรุป แนวคิดเกี่ยวกับการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานตำรวจศาล จะเห็นได้ว่าเจ้าพนักงานตำรวจศาล เป็นเจ้าพนักงานผู้บังคับใช้กฎหมายที่มีรูปแบบพิเศษและมีความแตกต่างไปจากการรักษาความปลอดภัยหรือรักษากฎหมายโดยทั่วไป จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งการปฏิบัติหน้าที่ของผู้พิพากษาและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม และประชาชนผู้มาติดต่อราชการศาล

ศาลยุติธรรม จึงต้องมีความเป็นอิสระและเป็นกลางในการพิจารณาพิพากษาคดี ไม่ถูกแทรกแซงจากฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด เพื่อทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชน

อีกทั้งยังมีภารกิจสำคัญในการรักษาความสงบเรียบร้อย ความปลอดภัย การปรามปรามผู้กระทำผิด และคุ้มครองข้าราชการตุลาการ บุคลากร ประชาชนผู้มาติดต่อราชการของศาลตลอดจนทรัพย์สินของสำนักงานศาลยุติธรรม และยังมีหน้าที่ในการสืบสวนติดตามจับกุมบุคคลตามจับกุมผู้หลบหนีการปล่อยชั่วคราวโดยศาลอีกด้วย

⁸⁸ เพลินตา ดันรังสรรค์. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน. *วารสารจตุลนิติ*, 7 (3) เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน 2553, หน้า 56.